

Добры спеў з Дабрывады 8 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Аляксей Кішкель 8

<http://niva.iig.pl>

redakcja@niva.iig.pl

№ 46 (2792) Год LIV

Беласток, 15 лістапада 2009 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

Тэкст і фота
Міры ЛУКШЫ

IV беларускі вечар

Генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку Міхал Васілевіч Аляксейчык (з мікрафонам) — галоўны арганізатар вечарыны

Генеральнае консульства Рэспублікі Беларусь, Культурны цэнтр Беларусі пры Пасольстве Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча, Цэнтр праваслаўнай культуры ў Беластоку і Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Польшчы запрасілі на чацвёрты вечар беларускай культуры, які адбыўся 6 лістапада 2009 г. у Цэнтры праваслаўнай культуры ў Беластоку (вул. Св. Мікалая, 5). У праграме паказаліся: прэзентацыя перавыдадзенага Святога Слуцкага Евангелля, выступленне калектываў Цэнтра творчасці дзяцей і моладзі Беларускага Экзархата „Сунічка” і „Скавыш”, адкрыццё выставы іканапісца Віктара Доўнара з Мінска (майстэрня „Іконік”), выступленне маладзенькай спявачкі Машы Фішман і кампазітара Вячаслава Бабкова, кнігі Выдавецтва Беларускага Экзархата, правялася выстава-продаж кніг праваслаўных выдавецтваў Беларусі і Польшчы, а таксама царкоўнай утвары, філатэлістычных збораў на біблейскія тэмы Лявона Карповіча.

Самым вялікім падарункам беларусам у Польшчы, сабраным на вечар, быў другі экзэмпляр факсімільнага выдання Слуцкага Евангелля. Стваральнікам кнігі з’яўляецца слуга князь Юрый Юрэвіч Алецька, пра што мы ведаем дзякуючы прыпісцы: „Юрый Юрэвіч Алецька года Божага 1580 сам сваёю рукою уласнаю перапісаў”. Слуцкае Евангелле напісана на старажытнацаркоўнаславянскай мове на 263 старонках у дзве калонкі па 20 радкоў карычневым атрантам з выкарыстаннем кінавары і золата. Застаўкі і многія літары ўпрыгожаныя геаметрычным і раслінным арнамантам. Евангелле Юрыя Алецькавіча стала своеасаблівым завяшчаннем князя. Было зроблена яно для Троіцкага манастыра і падорана разам з настояцельскім посахам і срэбным пацірам — „для вечнай памяці і багамолля благачэсція святога”. Сваім учынкам ён засведчыў вернасць веры сваіх продкаў і старадаўнім праваслаўным трады-

цыям. Напісаныя князем літары стваралі ўражанне адціснутых друкарскім спосабам. Разам з князем над кнігай працавалі і іншыя майстры. Мастакі намалявалі прыгожыя застаўкі, з якіх пачынаюцца кожнае евангелле і асобныя яго главы, а таксама пачатковыя літары. Пераплётчыкі зрабілі пераплёт з дошак, абкладзеных малінавым аксамітам. Ювеліры выканалі металічны абклад. Завершана кніга была ў 1582 годзе. Да канца 1860-х гадоў Троіцкі манастыр перавялі ў Мінск. Абклад з Евангелля быў зняты і з тых часоў яно ўпамінаецца ў простым, агорнутым аксамітам пераплёце. Манастыр пасля ўсталявання савецкай улады закрылі, каштоўныя рэчы з яго, у тым ліку Евангелле, трапілі ў Слуцкі краязнаўчы музей. Пасля Евангелле было перанесена ў Дзяржаўны музей, у Магілёў (там мела быць сталіца Беларусі), дзе музейны фонд знаходзіўся да вайны. Па загадзе партыйных кіраўнікоў самыя каштоўныя рэчы захоўваліся ў асобным сейфе, які з часам апынуўся ў будынку гаркама партыі. У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны з Магілёва музейныя фонды эвакуіравалі ў Расію. Тады сляды многіх твораў, у тым ліку Крыжа Ефрасінні Полацкай і Слуцкага Евангелля, згубіліся. Знайшлося Слуцкае Евангелле нечакана ў 2003 годзе, падчас правядзення Епархіяльных чытанняў, уладкаваў Філарэтам было прадстаўлена шырокаму колу яго ўдзельнікаў. Як высветлілася, Слуцкае Евангелле XVI стагоддзя захоўвала ў сябе адна жыхарка Мінска. Цяпер Слуцкае Евангелле з’яўляецца ўласнасцю Беларускага Экзархата, знаходзіцца ў хатняй царкве ў гонар Сабора беларускіх святых пры Мінскім Епархіяльным Упраўленні. Намаганнямі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук зроблена электроннае выданне кнігі. Убачыла свет выданне ўнікальнага рукапіснага помніка XVI стагоддзя, выхад якога ажыццявіла вы-

давецтва Беларускага Экзархата, у 500 экзэмплярах, у 2009 г. Цяпер у храмах і бібліятэках з помнікамі літаратуры змога азнаёміцца кожны. Першы экзэмпляр новага выдання старажытнага рукапісу прынесены ў падарунак Свяцейшаму Патрыярху Маскоўскаму і ўсяе Русі Кірылу.

— Для мяне беларускае і праваслаўнае гэта адно, — кажа Надзея Максімяк, родам з Саколышчыны, якая бывае на ўсіх беларускіх і праваслаўных мерапрыемствах. Падтаквае ёй Уладзімір Кандрацюк, родам з Ляхоў. Іхняй сяброўца, Зінаідзе Кавалевіч, а таксама яе кузіне Грыне Сегень і яе мужу Янку, якія таксама ніколі не абмінаюць беларускіх імпрэз, гэта не адназначна: былі ж і ёсць і католікі-беларусы, і беларусы яшчэ іншага веравызнання, свядомыя сваёй нацыянальнасці і культуры. Усе, каму блізкая родная культура, не абмінаюць беларускіх і праваслаўных мерапрыемстваў.

— Я і пры камуне быў праваслаўным, — сказаў генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку Міхал Васілевіч Аляксейчык. — З пашанай да царквы былі мае і бацька, і маці. Бярог я тое ў сваім сэрцы. Пасля майго паломніцтва на Святую Гару Афон у мяне ўнутры яшчэ больш гэта прагучала. Цяпер усё, што раблю, стараюся рабіць на славу Госпада Ісуса Хрыста і Праваслаўнай царквы. Я не дзялю: праваслаўе беларускае, расійскае, польскае... Мы мусім быць адзіныя, ісці разам па гэтым свеце, адкрывацца адзін на аднаго. Я вельмі шчаслівы, што прыклаў сваю руку да выдання Святога Евангелля на беларускай мове, асабіста моцна даклаўся я і мае прыяцелі да выдання Святога Пісання для беларускіх дзетак з Беласточчыны. Мая думка, якую я хачу зрэалізаваць і маю на гэта вялікую надзею: пабудаваць храм у сваёй Мар’інай Горцы. Мой сын прывёз са Святой Гары Афон краевугольны камень, асвятчаны айцом Гаўрыілам. Камень чакае, пакуль я вярнуся на радзіму.

Свіслач • Гародня • Ваўкавыск
Шчыгін • Глінаўка • Высокае • Мазы

Беласток • Беліск-Надлішкі • Салішчы

98,1 FM

БЕЛАРУСКАЕ РАДЫЁ
РАЦЫЯ
www.racyja.com

ЗАПРАШАЕ

ПАГАВОРЫМ ПРА...
(ДЫСКУСІЙНЫ КЛУБ АБ-БЫ)

Месца сустрэч: Пачатковая
школа нумар 4, Беласток,
вул. Чэнстахоўска, 6а,
а гадз. 18⁰⁰

13 ЛІСТАПАДА 2009:
Пагаворым пра культуру
— сустрэча з Ленай Глагоўскай,
гісторыкам.

Праект рэалізаваны дзякуючы фінансавай падтрымцы
Маршалкоўскай управы Падаляшскага ваяводства

Запашэнне

Бельскі дом культуры
і Калектыву песні і танца

„ВАСІЛЁЧКІ”

запашаюць

14 лістапада 2009 г.
на гадз. 17.00

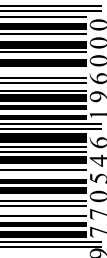
у Бельскі дом культуры
на ўрачысты канцэрт,
прымеркаваны да 45-гадовага
юбілею дзейнасці Калектыву
„ВАСІЛЁЧКІ”.

КАФЕДРА БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ
Філалагічны факультэт
Універсітэта ў Беластоку

запашае на

**Беларускія чацвяргі
інтэрдысцыплінарны
канверсаторый**

19 лістапада 2009
доктар Дарота Рэмбішэўская
„Атлас усходнеславянскіх
гаворак Беласточчыны”
17.00, вул. Лінярскага 3, зала 1Б

97705461196000

Чырвона-карычневый дзень

Беларусь застаецца адзінай краінай у свеце, дзе афіцыйна святкуецца 7 лістапада (на новым календарным стылі) — дзень кастрычніцкага перавароту, які адбыўся ў 1917 годзе ў Расійскай імперыі і прывёў да катастрафічных наступстваў на землях уласна Расіі, а таксама на захопленай ёй тэрыторыі іншых народаў. У савецкіх падручніках гэтая падзея называлася „Вялікая кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя”. Менавіта тады, у 1917 годзе ўжо ў бальшавіцкай Расіі пайстаў тэрор як масавая з’ява. Першыя канцэнтрацыйныя лагеры для іншадумцаў былі створаны менавіта пры Леніне. Сталін працягваў „развіваць” вучэнне марксізму-ленінізму. Цана такой „творчасці” вядомая — мільёны ахвяр.

Міф пра кастрычніцкі пунч, пераломны момант у гісторыі, хутка развееўся ў масавай свядомасці падчас гарбачоўскай перабудовы. Але камуністычныя рэлікты застаюцца да сёння. Вось і сёлета на галоўных плошчах беларускіх гарадоў камуністы розных масцяў паперліся да свайго крывавага ідала — помнікаў Уладзіміру Леніну. У сталіцы, хоць і рэдкая, ледзь не чарга выстраілася. Спярша да помніка пусцілі „правільных” камуністаў — партыю ПКБ на чале з дэпутаткай Таццянай Голубевай. Потым з кветкамі падступіліся апазіцыйныя „акцыябрысты”. Гэтыя зараз якраз у стадыі змены сваёй назвы. Замест Партыі Камуністаў Беларускай (ПКБ) будзе партыя пад назвай „Справедливый мир”. У светаглядзе гэтых артадоксаў не стала нават кемлівасці перакласці новую назву на беларускую мову. Бо па-беларуску гэта будзе „Справядлівы свет”, ці абрэвіатура „СС”. Вось дык змена — былі камуністы, а сталі „эсэсайцы”! Новы-стары старшыня „СС” Сяргей Калякін выдаў чарговы сапраўдны перл — ён заявіў, што каб не кастрычніцкая рэвалюцыя, то і Беларусі ніколі не было б як самастойнай дзяржавы. Што ж, у кожнага сваё разумненне гісторыі. Прыхільнікі камуністычнай ідэалогіі ў сённяшняй Беларусі выглядаюць пераважна камічна. Зрэшты,

хай сабе вераць у што хочуць, шэрагі гэтых левіцэў зусім не растуць і на грамадства яны практычна не ўплываюць.

А вось тое, што ў цэнтры Мінска з’явіліся прадстаўнікі нацыянал-бальшавіцкай партыі, сапраўдныя бандыты — з’ява досыць сур’ёзная. Так званыя нацболы імпартаваны ў Беларусь, канешне, з Расіі, дзе яны ўяўляюць рэальную агрэсіўную сілу. Гэтыя ачмурэлыя маладзёны спярша ўсклалі кветкі да помніка Дзяржынскаму, а потым, у павязках з выяваў сярпа і молата, спакойна прайшліся па праспекце Незалежнасці да плошчы Перамогі, дзе разгарнулі чырвоны сцяг. Урэшце нацболы прачыталі так званую малітву партыі — „Няхай твая кроў уліецца ў кроў партыі. Няхай мы будзем адзіным цэлым. Так, смерць!” Нічога не нагадвае? І, канешне, гэ доблесная сталічная міліцыя не пераішкаджала гэтым чырвона-карычневым. Затое яна прэзентуйна затрымала лідараў Маладога фронту, бо гэтая патрыятычная арганізацыя збіралася правесці чарговую акцыю пад лозунгам „Камунізм — пад трыбунал”. Але, як кажуць, што дазволена быку — не дазволена індыку.

Так ёсць у сённяшняй Рэспубліцы Беларусь. У Віцебску дзядкі прыперлі на сваю ўрачыстасць два партрэты вялікіх для іх людзей — Сталіна і Лукашэнкі. З іншага боку пачасціліся выпадкі, калі маладыя людзі абліваюць помнікі Леніну фарбай. Нешта падобнае адбывалася 20-25 гадоў таму ў Прыбалтыцы. Потым там асудзілі камунізм, спакваля ўсё ўстаткавалася, з помнікаў нарабілі музеяў таталітарызму. У Польшчы заканадаўча прыраўнялі выяву Леніна да фашыстоўскай свастыкі. Некалі так будзе і ў нас. А пакуль каменныя ідалы часоў колішняй антыхрысціянскай савецкай улады працягваюць стаяць на цэнтральных пляцах. На жаль, бальшыня грамадства выяўляе абыхавасць і не хоча задумвацца пра тое, што ў імя „вялікага Леніна ці Сталіна” вывозілі іх бацькоў і дзядоў „ад родных хат”, ад роднай хаты” і нішчылі ў савецкіх канцлагерах. „Ленін жыве, Ленін будзе замінаць жыць”? **Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ**

Бяздомнасць праўды пра Францішка Аляхновіча

— Я думала як аднесці нашу сустрэчу да асобы Францішка Аляхновіча. І вось, 18 лістапада, здзейсніцца дваццаць гадоў з моманту, як у Вільні адбыліся сімвалічныя пераносіны магілы пісьменніка з Евангеліцкіх могілак на могілкі Роса, — Лена Глагоўская, дакладчык і душа беларускіх чацвяроў, якія ладзіць студэнтам і жыхарам горада кафедра беларускай культуры Універсітэта ў Белаастоку, як і належыць у перыяд Дзядоў, пачала з могілак. 6 лістапада г.г. першы пасля канікул чацвер прысвечаны быў менавіта беларускаму драматургу, акцёру, пісьменніку і публіцысту Францішку Аляхновічу.

— Ён першы адкрыў праўду пра салавецкія лагеры, — адзначыла дакладчыца, — хоць афіцыйна прынята, што зрабіў гэта Салжаныцын.

Салавецкія ўспаміны Аляхновіча пачалі друкавацца ў віленскай штодзёнцы „Słowo” ў 1933 г., а ў 1937 г. выйшлі яны асобнай кнігай пад загалоўкам „Cala prawda o sowieciach”. У тым жа 1937 г. Аляхновіч выдаў на свой кошт беларускую версію пад загалоўкам „У кіпцюрах ГПУ” (адразу з’явіліся пераклады на рускую, італьянскую, партугальскую, украінскую мовы). Але не пра адвагу і піянерскі подзвіг беларускага драматурга будзе тут мова. Цягам апошніх месяцаў доктар Глагоўская са здзіўленнем для самой сябе зразумела, што да гэтай пары ніхто з беларускіх вучоных не даследаваў публіцыстыкі Аляхновіча ў польскай міжваеннай прэсе, у асноўным на старонках штодзёнкі „Kurier Wileński”.

—Мы думаем, што ў тадышняй Вільні між беларусамі і палякамі была адна варажнеча, — канстатуе даследчыца. — Аказваецца, наадварот! Заўсёды было супрацоўніцтва на грунце ідэі. Францішак Аляхновіч пачаў пісаць у „Kurier Wileński” адразу пасля вяртання са ссылкі, з 1933 г.

Лена Глагоўская адшукала там за сто артыкулаў, прытым адзначыла, што такіх публікацый можа быць нашмат больш, паколькі Аляхновіч друкаваўся пад многімі псеўданімамі. Яго фельетоны, напісаныя з вялікім талентам (ён выдатна ўплятаў у публіцыстыку дыялогі герояў), краналі ў асноўным пытанні штодзённага жыцця жыхароў горада.

На старонках згаданай газеты сустрэнем агляд беларускай прэсы, інфармацыю пра святкаванні ўгодкаў БНР, аб’явы пра беларускія мерапрыемствы.

— Рэдакцыя газеты належным чынам ацаніла і скарыстала вялікі творчы патэнцыял Аляхновіча, — адзначыла Лена Глагоўская.

Значная частка публікацый датычыла ўспамінаў з савецкіх лагераў і турмаў. Нарысы і раманы „Przygody Kaziuka Surwitły” (які друкуе „Czasopis”) у многім папайняюць беларускія і польскія версіі „У кіпцюрах ГПУ”. Як вядома, арыгінал і пераклад належаць самому пісьменніку і яны не зыходзяць у многіх фрагментах і дэталях. Красамоўны загаловак семінара „Бяздомнасць праўды пра Францішка Аляхновіча” ўзяты ад лаўрэата Нобелеўскай прэміі Чэслава Мілаша. Польскі паэт не раз у сваіх амерыканска-кракаўскіх нарысах прызвае памяць і трагічны лёс Францішка Аляхновіча („O podrózach w czasie”, Kraków 2004). У гэтым месцы варта згадаць і прозвішча Марыяна Свяхоўскага, які спрычыніўся да вяртання беларускага пісьменніка з лагера. Ён, як польскі інтэлігент, прыхільнік прымірэння нацый ВКЛ, дагэтуль хадзіў да Пільсудскага аж дабіўся вызвалення Аляхновіча. Такіх прозвішчаў у даваеннай Вільні, дарэчы, няма. Кожнаму з іх варта прысвяціць асобны семінар ці нават магістэрскую працу. Наватарскі дослед доктар Лены Глагоўскай паказаў і закаранелы асаблівае беларуска-ідэянага жыцця.

— Беларусай не цікавіў лёс Францішка Аляхновіча, яны не дапамагалі яму, — з жалем сцвердзіла даследчыца. — Многія за плячыма абзывалі яго шпіёнам, правакатарам. Частка такой праўды відавочная па наш дзень, помнік-бюст пісьменніка на віленскіх Росах разлятаецца на вачах (зроблены ён з таннай пласмасы). Ім не цікавіцца ні сям’я з Польшчы, ні краіна-маці Рэспубліка Беларусь.

З другога боку, цяжка пагадзіцца з крайняй абыхавасцю беларусаў. У маіх вачах стаіць карціна з паховін драматурга з сакавіка 1944 года. У апошні шлях суправаджаў яго сотні віленчукоў з бел-чырвона-белымі сцягамі. Такія шэсці сведчаць пра адваротнае.

Ганна КАНДРАЦЮК

Вачыма еўрапейца

Канец спрэчкі

— Сутнасць гэтага закону паказвае на тое, што мае ён унікальны асаблівы характар. Яго ўнікальны характар заключаецца ў тым, што рэгулюе ён праблему, якая павялілася ў польскай юрыдычнай сістэме разам з прыняццем закону ад 4 ліпеня 1991 года аб адносінах дзяржавы да Польскай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы, — прамаўляў у мінулым тыдні ў Сейме падляшскі дэпутат клуба Лявіцы Яраслаў Матвэюк (беспартыйны), спікер законапраекта, які рэгулюе юрыдычны стан некаторых нерухомаццей, будучых у валоданні Праваслаўнай царквы. Гаворка пра перадачу на ўласнасць у паўднёва-ўсходняй Польшчы Праваслаўнай царкве 21 царквы і адной уніятам (у Белянцы). Кампенсцыю за

нерухомацці, распаложаныя ў Пярэмышлі і ў Высавай-Здрою выплаціць уніятам казна. Гэта будзе і ў выпадку Праваслаўнай царквы за царкву ў Белянцы. Агулам гэтак званыя вынікі рэгуляцыі маюць скласці 760 тысяч злотых.

Як калісьці ўжо пісала „Ніва”, гэтая справа дайшла да Канстытуцыйнага трыбунала, а нават да Еўрапейскага трыбунала праваў чалавека ў Страсбургу. Цяпер пры аднагалоснасці ўсіх дэпутацкіх клубаў справа дасягнула свайго фіналу.

— Завяршае гэта справу, якая шмат гадоў была нерэгуляванай, справу важную для Касцёлаў, але таксама і для польскай дзяржавы, — прамаўляў дэпутат-спікер.

— Гэта вельмі добры закон, вельмі добрае вырашэнне, якое можам мадэльна прымяняць у будучыні, — адзначыў ад імя клуба Грамадзянскай платформы падляшскі дэпутат Юзаф Клім.

Марыюш Камінскі (ПіС; выбраны на Падляшшы):

— Гэта вельмі добра, што ёсць камітэты і што ўсе клубы — ад правага да

левага боку — падтрымліваюць гэты закон, бо ўжо найвышэйшы час, каб пасля столькіх гадоў урэшце ўступіў ён у сілу і каб тая часовае была элімінавана.

Выступаючы ад імя клуба Лявіцы дэпутат Яўген Чыквін пры нагодзе прыгадаў іншыя заканадаўчыя ініцыятывы, якія ляжаць у г.зв. сеймавай маразілцы, а да тычных праваслаўя. Перадлічў законапраект асуджаючы разбурэнне храмаў на Хломшчыне і Падляшшы ў 1938 г., законапраект аб кампенсцыях ахвярам злачынстваў на праваслаўным насельніцтве, учыненых атрадамі ўзброенага падполля і нявырашаную яшчэ справу фінансавання Праваслаўнай вышэйшай духоўнай семінары ў Варшаве.

Усё застаецца быць нерэгуляваным (па-паразуме Праваслаўнай і Грэка-каталіцкай царкваў пры ўдзеле савецкіх улад) пытанне ўласнасці Святой Гары Явар. Віцэ-міністр унутраных спраў і адміністрацыі Тамаш Сямонак гаварыў у Сейме: „У гэтым выпадку працягваецца судовая працэдура і тут казна не можа проста шляхам сей-

мавага закону распараджацца гэтай маёмасцю, бо ў гэты момант нявысветлена, каму ён належыць”.

Пасля сеймавай дэбаты над законапраектам па пытаннях уласнасці царкоўных нерухомаццей дэпутат Матвэюк сказаў „Ніве”:

— Гэтая дыскусія падмацоўвае дух. Дэпутаты выказаліся свядомасцю важнага характару гэтай справы. Яна важная заадно так для Касцёлаў, як і для дзяржавы. Такі юрыдычны прабел з 1991 года ніколі не павінен мець месца. Таксама шляхам прыняцця гэтага закону справа кончыцца і перад Еўрапейскім трыбуналам праваў чалавека, а ў гэтым кантэксце важнае, што польская дзяржава паказала, што ўмее давесці да паразумення без неабходнасці міжнароднай аховы.

У галасаванні прыняло ўдзел 417 дэпутатаў з агульнага ліку 460. „За” было 345, „супраць” адзін (Збігнеў Гіжынскі з ПіС), а 71 дэпутат устрымаўся ад голасу.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

— Гэта было ў час раённых тураў да конкурсу „Беларускай песні”, якія праходзілі ў Гайнаўцы, хіба ў 1991 годзе. Выступіла тады пад 30 выканаўцаў, але я асабліва і з захапленнем слухаў жанчын з Дабрывады. Яны ўвялі мяне ў такія месцы, куды мая душа вельмі хацела трапіць. Я проста дакрануўся да таямніцы, якая мяне перамяніла. У песнях калектыву з Дабрывады адчуў я містыку спеву, глыбокую і цікавую гармонію гукаў, якую цяжка перадаць звычайнай мовай. Песні вакальнай групы з Дабрывады адкрылі ўва мне патрэбу даследавання аўтэнтчнага фальклору. Аднак пасля выступлення гэтага калектыву я адразу не стаў фанатам збірання фальклору, але паволі стаў перажываць радасць адкрывання традыцыйных песень і абрадаў, — заяўляе Дарафей Фіёнік, старшыня Аб’яднання „Музей малой айчыны ў Студзіводэх”.

Калі Дарафей Фіёнік стаў ладзіць фестываль „Там по маёвуй росі”, а пазней і іншыя фальклорныя мерапрыемствы, стаў запрашаць на іх спявачак з Дабрывады і любаватца іх спевам, а іншыя знаток фальклору, інструктар Ваяводскага асяродка анімацыі культуры Сцяпан Копа таксама не шкадуе пахвальных слоў для дабрывадскіх жанчын.

— Пабываўшы ў Дабрывадзе, я быў захоплены мясцовым калектывам. Запісаў я там 94 песні, спяваючыся, каб запісаць непаўторны і вельмі каштоўны матэрыял з гэтага сёла. Напрыклад, у Антаніны Ліпінскай і Антаніны Сідарук захаваліся феноменальная памяць і вялікія музычныя здольнасці, што можна было заўважыць таксама і ў іншых дабрывадскіх жанчын. Гэта добры калектыв з вельмі багатым рэпертуарам, — кажа Сцяпан Копа.

Рэпертуар з Дабрывады гэта традыцыйны фальклор у вельмі старажытным выданні.

— З ліку народных песень вылучаюцца рагулькі, якія нідзе ў так добрай форме не захаваліся. Запісвалі іх у Дабрывадзе ўжо ў палове XIX стагоддзя. Рагулькі былі надрукаваны ў кнізе Юзафа Ярашэвіча. Сённяшнія рагулькі ў нічым не мяняліся ад тых 150-гадовай даўнасці, а феноменам Дабрывады з’яўляецца яшчэ і тое, што прынамсі гадоў дзесяць таму рагулькі спяваліся там вясной на лавачках, чаго не было ўжо ў іншых нашых сёлах, — дадае Дарафей Фіёнік.

У Дабрывадзе з’явіліся сумненні наконт дакладнай даты заснавання калектыву. Яго кіраўнік Валянціна Клімовіч паінфармавала, што яна разам з дабрывадскімі жанчынамі ўпершыню выступілі на мерапрыемстве ў Кляшчэлях, але нідзе не запісалі даты гэтай падзеі. Дырэктар Гмінна-гарадскога асяродка культуры ў Кляшчэлях Марыя Клімовіч, якая жыве ў Дабрывадзе і таксама выступае з мясцовым калектывам, паінфармавала, што ў гмінных архівах няма запісаў, якія пацвердзілі б першы выступ жанчын з Дабрывады, але захаваліся здымак зроблены жанчынам на сцэне ў Кляшчэлях, на якім відаць дэкарацыю з няпоўным годам мерапрыемства: „196...” (апoшнюю лічбу відаць толькі часткова). На падставе здымка мяркуецца, што калектыв пачаў выступаць у 1968 годзе ў Кляшчэлях.

— Прапанова выступіць у Кляшчэлях выйшла ад тадышняга кіраўніка Гміннага асяродка культуры Расціслава Місеюка, а намовіць нас да спеву прыехала ў Дабрываду Ліля Сасноўская з Сельскагаспадарчага кааператыва. Калі выступілі мы на мерапрыемстве ў Кляшчэлях, тады запрасілі нас на конкурс „Беларуская песня” ў Беластоку. У Кляшчэлях першы раз спявалі Анна Клімовіч, Антаніна Сідарук, Вольга Саўчук, Ніна Крупіч і я. На выступленні ў БГКТ, што праходзілі ў „мясніцы”, паехала яшчэ з намі Варвара Ліпінская, але паколькі яна не выступала з намі ў Кляшчэлях, арганізатары не ведалі яе прозвішча і таму яна не атрымала там дыплама, які ўручылі кожнай з нас. І так ад конкурсу „Бе-

лах, што дабрывадскі калектыв пачаў дзейнасць у 1968 годзе. Як бы не было, дык выпадае павіншаваць жанчын з Дабрывады з саракагодзем дзейнасці (калі б нават аказалася, што віншаванні спозненыя) і пажадаць добрага здароўя, сямейнага шчасця і прадаўжэння дзейнасці вакальнай групы з маладымі пераемнікамі.

У пачатку сямідзесятых гадоў у Дабрывадзе быў створаны драмгурток, у якім удзельнічалі і жанчыны з вакальнай групы. Некаторыя самадзейнікі з тэатральнай групы прыйшлі пасля ў вакальны калектыв. Першай тэатральнай пастаноўкай была „Несцерка”. Вяскоўцы найбольш запам’яталі з яго вясельны абрад.

Цяпер у калектыве спяваюць (справа): Варвара Якімюк, Валянціна Клімовіч (кіраўнік), Ніна Яўдасюк, Марыя Клімовіч і Міраслава Зіневіч

ларускай песні” распачалася наша дзейнасць, — расказвае кіраўнік калектыву Валянціна Клімовіч. — Пасля часта ездзілі мы на конкурсы і фестывалі „Беларуская песня” і хіба не было такога разу, каб не занялі мы там прызаваго месца. Памагалі нам рыхтавацца да выступаў Янка Крупа і Міхась Вішанка.

— Конкурс „Беларуская песня” пачаў ладзіцца ў пачатку 1970 года, — удакладняе Сцяпан Копа.

У такім выпадку менш праўдападобным становіцца выступ у Кляшчэлях пры канцы 1968 года (тады жанчыны мусілі б чакаць ад выступу ў сваёй гміннай мясцовасці да выезду ў Беласток ажно звыш года), а хутчэй за ўсё мог ён адбыцца ў канцы 1969 года. Аднак ранейшыя юбілеі калектыву святкаваліся з улікам 1968 года і нават Сцяпан Копа запісаў у сваіх матэрыя-

— Памятаю, як нашы самадзейнікі выступалі з „Несцеркай” у Гайнаўцы. У старэйшай групе спявалі тады Кацярына Яўдасюк, Анна Зіневіч, Антаніна Ліпінская, Вера Маркевіч, Анастасія Маркевіч, Анна Клімовіч і Ніна Астапчук, — кажа Валянціна Клімовіч.

— Я выступала ў гэтай пастаноўцы ў ролі маладой. Памятаю, што быў гэта 1973 год. Выступалі мы з „Несцеркай”, апроча Гайнаўкі, і ў Беластоку, — заяўляе Надзея Сідарук (з дому Стаськевіч). — У маладшой групе выступалі тады Ніна Маркевіч, Коля Яўдасюк, Пётр Маркевіч, Барыс Абрамовіч, Расціслаў Місяюк, Юрый Артысевіч, Юрый Абрамовіч, Пётр Пракапюк, Паўліна Саўчук і Марыя Клімовіч.

— Наш драмгурток падрыхтаваў яшчэ дзве іншыя пастаноўкі, у тым ліку адну на польскай мове. Пасля

маладыя паступілі ў школы і драмгурток спыніў дзейнасць, — гаворыць Марыя Клімовіч.

Жанчыны з Дабрывады выступалі таксама з народнымі абрадамі. Першымі былі „Вячоркі”. Ніна Яўдасюк, якая зараз з’яўляецца адной з галоўных завадатарак калектыву, пачала выступаць у ім у 1976 годзе.

— У час прэзентацыі абрадавых сцэнак у Гайнаўцы і ў БГКТ у Беластоку мы паказвалі яшчэ „Каравай”, „Заручыны”, „Вяселле” і „Прадкі”, — расказвае Ніна Яўдасюк.

— У нас у Дабрывадзе людзі выходзілі на горку або збіраліся на лавачках і многа спявалі. Мяне мама навучыла многім песням. Мы даўнія песні бралі і бярэм у рэпертуар, — кажа кіраўнік Валянціна Клімовіч. — У сямідзесятых і васьмідзесятых гадах у нашым калектыве выступалі Антаніна Ліпінская, Антаніна Сідарук, Ніна Яўдасюк, Ніна Астапчук, Варвара Ліпінская і я. Пазней прыходзілі малодшыя і адыходзілі.

У васьмідзесятых гадах у Дабрывадзе узнік калектыв „Любашкі”.

— Я ў „Любашках” таксама выступала. Спявалі мы песні, выступалі з пастаноўкамі і танцамі. Пасля маладыя сталі раз’язджацца і калектыв спыніў дзейнасць, а частка яго ўдзельнікаў папоўніла вакальны калектыв, між іншым, сужонства Зіневічы, — расказвае дырэктар ГГК Марыя Клімовіч.

Цяпер у калектыве спяваюць Валянціна Клімовіч (кіраўнік), Ніна Яўдасюк, Варвара Якімюк, Міраслава Зіневіч і Марыя Клімовіч, а бывае, што выступаюць у няпоўным складзе. Рэпертуар калектыву з Дабрывады змяшчае многа абрадавых песень, у тым ліку запісаныя і выдадзеныя рагулькі, вяснянкі, сенакосныя і жніўныя песні. Жанчыны з Дабрывады ведаюць многа калядак, вясельных, хрысцінных і шмат іншых сямейных песень.

— Раней мы вельмі ахвотна выступалі, бо любілі спяваць. Энергія спяваць была, а чалавек са спевам ажывае. Пабывалі мы ў многіх гарадах, а за мяжой былі на Беларусі і ў Украіне. Зараз мы выступаем толькі на фальклорных мерапрыемствах і на калядных аглядах ездзім, — удакладняе Ніна Яўдасюк.

— Мы любілі спяваць і да гэтай пары летам у Дабрывадзе людзі яшчэ спяваюць, — гаворыць Валянціна Клімовіч. — Зараз патрэбныя малодшыя спявакі і, калі такія будуць, тады мы яшчэ і надалей будзем спяваць.

Нязведаныя таямніцы натуры

Сіноптыкі прадвясчаюць раннюю і снежную зіму. І прагноз нейкім чынам пацвярджаецца. На Пакрову, 14 кастрычніка, выпаў снег. Моцны вецер і дождж са снегам пракаціліся над краінай, паралізавалі аўтамабільны і чыгуначны транспарт. Можна сказаць, што нічога незвычайнага не здарылася, бо ў еўрапейскім клімаце такое бывае. У шасцідзiesiąты гады, напрыклад, калі мы з кінаперасоўкай завіталі ў Вульку-Выганоўскую (там адзначаюць Пакрову), упершыню выпаў снег і так засталася да вясны. Як сёлета будзе, цяжка сказаць, хоць, калі верыць сіноптыкам, то завітае да нас яшчэ залатая восень і будзем цешыцца „бабіным летам”.

Неаднойчы я задумваўся над анамаліямі прыроды і ставіў пытанне: якая звышнатуральная сіла кіруе сусветам? Хто за гэтым стаіць? Прызнаюся, што ў мяне свой пункт гледжання. Ці адпаведны рэчаіснасці (мо толькі мая фантазія), не магу разабрацца.

Вучоныя намагаюцца даказаць паходжанне чалавека (найбольш разумнай істоты) на аснове навуковых даследаў і археалагічных знаходак. Але дагэтуль я не пачуў рэчавых доказаў на тэму ўзнікнення свету ці звышнатуральных перамен, якія праходзяць вакол нас. Хрысціянне вераць у Святое пісанне і магутную сілу Усявышняга. А што застаецца атэістам? Прыпамінаюцца мне словы пакойнага прафесара Рэлігі, які ў апошнія хвіліны свайго жыцця канстатаваў: „Не веру ў ніякія чуды. Чалавек жыццё на зямлі павінен пра жыццё у шчасці і дастатку”. У мяне іншы погляд. Я веру ў чалавечы лёс. Што каму назначана, ад таго не ўцячэш. Народная мудрасць гаворыць, што няма дыму без агню. Усё, што творыцца навокал нас, з’яўляецца творам нязведанай таямніцы натуры, якой не зможа выявіць чалавек. І ў гэтым заключаецца сэнс жыцця на зямлі.

Уладзімір СІДАРУК

Нараўка

Памятны Дзень сеніёра

Некаторыя старэйшыя жыхары Нараўчанскай гміны Гайнаўскага павета з нецярплівасцю чакалі Дня сеніёра. І дачакаліся. 18 кастрычніка г.г. ладзілі яго ў прыгожай зале рэстарана ў Нараўцы. Усіх ахвотных прывёз сюды школьны аўтобус. А ахвотныя былі і ў Масеве, і ў Альхоўцы, і ў Скупаве, і ў Старым Ляўкове.

Мерапрыемства вяла Ядвіга Карпюк — старшыня Раённага праўлення Польскага саюза пенсіянераў (ПСП) у Нараўцы (зараз гэтая арганізацыя налічвае 450 членаў). Актыўным дзеячам ПСП уручылі дыпламы, між іншым, Яўгену Смольскаму, Аляксандру Зданоўскаму, Антону Конкелю, Паўлу Леўшы, Янку Целушэцкаму, Мікалаю Варанецкаму і Канстанціну Максімоку.

Падчас вечарыны пенсіянеры спявалі свае любімыя песні і танцавалі, удзельнічалі ў чатырох конкурсах ды ў рэчавай латарэі. Увесь вечар іграў Пятро Скепка і спявала Анна Карэтка — як прафесіяналы. Была такая нагода і пенсіянеры дзятліліся сваімі ўспамінамі з мінулых гадоў.

Варта дадаць, што ў лістападзе ў пенсіянераў чарговай будзе „андрэйкава” імпрэза.

(яц)

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Каля трыццаці дакладаў было прачытаных у час навуковай канферэнцыі, прысвечанай нацыянальным меншасцям на паграніччах, сарганізаванай у канцы кастрычніка ва Універсітэце ў Беластоку. Яе ўдзельнікамі былі навукоўцы м.інш. з польскіх, беларускіх, расійскіх, літоўскіх і ўкраінскіх вышэйшых навуковых устаноў. Была гэта ўжо шостая такога тыпу канферэнцыя датычнай пытанняў культуры пагранічча. Пры нагодзе было абнародвана, што наўзабаве Сена-там УуБ мае быць створана новая кафедра — сацыялогіі і шматкультурнасці.

— Праблема культуры пагранічча вельмі істотная. Гэта грамадскі выклік, — адзначыў рэктар УуБ праф. Ежы Нікітаровіч. — Калі гаворым аб шматкультурнасці, дык гаворым аб суіснаванні ў кантэксце культурнай спадчыны.

У гэтым кантэксце праф. Нікітаровіч прыгадаў праблемы талерантнасці ў адносінах да меншасцей ды абыякавасці да іх, неахвоце азнаямлення і зразумлення. Талерантнасць не патрабуе, каб мы адмаўляліся ад сваіх каштоўнасцей, патрэб, у якіх мы ўзраслі.

І адзначыў:

— Паяўляецца пасля праблема пераходу ад талерантнасці да дыялога. Дыялог з’яўляецца імператывам паводзін чалавека. Прымяненне прынцыпу ўзаемнасці тут небяспечнае.

Дэпутат Яўген Чыквін, у цяперашнім тэрміне склікання віцэ-старшыня сеймавай камісіі нацыянальных і этнічных меншасцей, гаварыў пра заканадаўчыя працы датычныя нацыянальных меншасцей у Польшчы пасля 1989 года. Успомніў, што з году ў год шмат рознагалосся выклікае фінансаванне меншасных арганізацый:

— Палітыкі і чыноўнікі хацелі б распараджацца гэтымі грашыма паводле ўласнага меркавання. Стараемся, каб кансультавалі свае думкі з самаўрадамі і прадстаўнікамі навукі. Гэта мая агромная параза. Чарговыя міністры абараняюць сваю пазіцыю як незалежнасць.

Дробязным акрэсліў „выйграванне меншасцямі палітыкі”:

— Ёсць спакуса выйгравання беларускай меншасцю ў Польшчы ў адносінах да Беларусі.

Мацей Тэфэльскі, упаўнаважаны падляшскага ваяводы па справах нацыянальных і этнічных меншасцей:

— Незалежна ад заканадаўчых агрэхав у гэты час неабходнасцю з’яўляецца міжкультурны і міжэтнічны дыялог.

Праф. Андрэй Садоўскі, дэкан гістарычна-сацыялагічнага факультэта УуБ раздумваў над напрамкамі развіцця грамадстваў, якія штотраў больш нацыянальна перамешаны.

— Вырашанне меншасных сітуацый спалучаецца не толькі з набываннем грамадзянскай тоеснасці нацыянальнымі меншасцямі, але таксама з прынцыповай зменай у адносінах паміж дзяржавай і народам. Агульна кажучы, маецца на думцы трансфармацыя нацыянальных дзяржаў у дзяржавы плюралістычныя, а ў перспектыве — шматкультурныя.

Доктар Малгажата Петшак (Варшаўскі ўніверсітэт), успамінаючы аб двухмоўнасці, сцвердзіла:

— Факт змены першай мовы [якая даецца ў сям’і — М. Х.] на другую [набытую мову — М. Х.] нясе за сабою

Фон памежжа

Злева: арганізатар канферэнцыі праф. Сяргей Яцкевіч, рэктар Універсітэта праф. Ежы Нікітаровіч, праф. Андрэй Садоўскі

прыняцце іншай сістэмы іерархізацыі каштоўнасцей. Гэта ў сваю чаргу спалучаецца з рэарыентацыяй прыналежнасці да акрэсленай нацыянальнай, этнічнай ці рэлігійнай групы або агулам да ўсіх.

Праф. Вітальд Тулясевич (Кембрыджскі ўніверсітэт) адзначыў:

— Мову трэба прымяняць для паляпшэння міжкультурных стасункаў. Не хопіць толькі навучыцца, напрыклад, звароту „напіцца гарбаты”. За ім павінна пайсці навука ўсяго культурнага фону звязанага з чаепіццем.

У сваю чаргу праф. Альжбета Чыквін (УуБ) адзначыла, гаворачы аб сучаснай, усё больш яднаючайся Еўропе:

— Мы ўсе з’яўляемся меншасцямі. Нават найбольшая па ліку жыхароў дзяржава, якой у задзіночанай Еўропе з’яўляецца Нямеччына, становіцца

прачытаў даклад, прысвечаны „даследаванням над гістарычнай памяццю ў кантэксце міжкультурнай адукацыі на беларуска-польска-літоўскім памежжы”. Пералічыў тут найбольш тыповыя сітуацыі, калі апытваныя ім у навуковых даследах рэспандэнты найбольш выразна адчувалі сябе беларусамі. І так пачуццё тоеснасці фармавалі: „традыцыйныя абрады і абычаі, такія як Дзяды, Масленіца, Каляды і іншыя, чытанне кніг Уладзіміра Караткевіча, Васіля Быкава і іншых беларускіх класікаў, вывучанне гісторыі і культуры краіны”.

Навукоўцы ўспаміналі аб шматлікіх аспектах, звязаных з тэмай канферэнцыі, між іншым, аб пытанні прыжытых у Нямеччыне нацыянальных і этнічных меншасцей (Бруна Барца з Мюнхена), серба-лужычаных (Марыя Элікоўская-Вінклер з Котбуса) ці ро-

Беларускія ўдзельнікі канферэнцыі

ца меншасцю ў адносінах да ўсяго Еўрасаюза, які цяпер трактуецца як адзінка.

Дадала:

— Меншасць залежна ад кантэксту з’яўляецца раз меншасцю (напр., польская ўсходняя палітыка), каб у іншы раз быць большасцю (напр., Польшча перад прынцыпам прававой дзяржавы).

Мадэратар канферэнцыі праф. Сяргей Яцкевіч (УуБ) гаварыў аб клопатах нацыянальнай адукацыі палякаў на памежнай постсавецкай прасторы:

— Амаль усюды на памежнай постсавецкай тэрыторыі палякі маюць праблемы з працягваннем адукацыйных мерапрыемстваў на роднай мове.

Прафесар Віктар Таранцей (Гродзенскі ўніверсітэт імя Я. Купалы)

лі масмедыяў у захаванні этнічна-нацыянальнай тоеснасці (Яўген Вапа з Беластока). Значная большасць дакладаў паказалася ўжо ў Выдавецтве УуБ друкам пад рэдакцыяй Сяргея Яцкевіча, з касцёламі св. Анны і бернардынцаў у Вільні ды Мікалаеўскім саборам у Беластоку на вокладцы. Ва ўводным слове ў гэтую кнігу (якое магло б абагуліць сэнс канферэнцыі) праф. Яцкевіч напісаў: „Каб захаваць этнічна-культурную тоеснасць у цяперашнім этнічным і культурным атачэнні, неабходныя трывалыя адносіны і падтрымка з боку этнасу (краіны) бацькаўшчыны”.

Галоўнымі арганізатарамі канферэнцыі былі гістарычна-сацыялагічны факультэт ды кафедра сацыялогіі шматкультурнасці Універсітэта ў Беластоку.

„Белавежцы” ў Брэсце

29 кастрычніка 2009 года здзейснілася мая вялікая мара — я трэці раз меў нагоду з’ездзіць у Беларусь. У паездцы я абавязаны Культурнаму цэнтру Беларусі ў Беластоку, якому выказваю вялікую падзяку. Гэта яны пасадзейнічалі нам, паэтам з Беласточчыны, у атрыманні бясплатных віз, а таксама сарганізавалі аўтарскія сустрэчы на Брэстчыне. З Беластока я выехаў у 6:30 са спадаром Эдуардам Швайко, намеснікам старшыні Культурнага цэнтру Беларусі ў Беластоку. Прывітала нас пагодлівае падляшскае ранняе надвор’е, што прадказвала ўдалы дзень. У Бельску-Падляшскім былі мы каля 8 раніцы. З Бельска забралі мы Юрыя Баену, а потым прафесара Яна Чыквіна — старшыню „Белавежы” і прафесар Галіну Тварановіч — беларускіх паэтаў з Беласточчыны. У спадара Эдуарда 29 кастрычніка — асаблівы дзень — дзень нараджэння, таму кожны з нас прыдбаў яму сціплы падарунак. І так у станоўчым вясёлым настроі адправіліся мы на мяжу.

Беларускую мяжу перасяклі пасля 9 раніцы ды накіраваліся на Брэст. З Бельска ў Брэст амаль столькі ж, што і ў Беласток — 70 кіламетраў. У Брэсце былі мы каля 11 гадзіны беларускага часу. Падаліся мы на Брэцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна. Там у Цэнтры Уладзіміра Калесніка вельмі сардэчна і ветліва прывітала нас доктар Зоя Мельнікава, якая калісьці выкладала ў Беластоцкім універсітэце беларускую літаратуру перыяду XX стагоддзя. Яна вельмі прыемна нас прывітала і прадставіла сваім калегам па кафедры беларускай філалогіі. Пасля былі пачастунак і гутарка пры каве з рэктарам Брэцкага ўніверсітэта Мечыславам Часноўскім ды выкладчыкамі. Пасля падаліся мы ў зал, прысвечаны Уладзіміру Калесніку. Варта нагадаць, што Уладзімір Калеснік — вядомы беларускі крытык ды заслужаны выкладчык Брэцкага ўніверсітэта, якога не стала сярод нас больш за 15 гадоў і які ўзгадаваў некалькі пакаленняў беларускіх студэнтаў, у тым ліку і Святлану Варонік, якая вадзіла нас па пакоі, прысвечаным асабе гэтага заслужанага крытыка. Пасля адбылася сустрэча „белавежцаў” з брэцкімі студэнтамі і выкладчыкамі, якіх сабраўся цэлы зал. Напачатку выступілі прыгожаныя і сціпленыя беларускія студэнткі, якія дэкламавалі вершы праф. Яна Чыквіна, праф. Галіны Тварановіч, Юрыя Баены і мае. Дзяўчаты так прыгожа чыталі нашы вершы. Мяне проста парушыла ў сэрцы, як чароўная беларуская студэнтка можа так прыгожа, ад сэрца, дэкламаваць мае вершы. Гэта проста майстэрства паэтычнага слова! Добрае выхаванне ў беларускім слове! Першым голас узняў прафесар Ян Чыквін, выкладчык, старшыня „Белавежы”, а заадно вядомы беларускі паэт. Прафесар накрэсліў складаную сітуацыю беларускіх ды польскіх пісьменнікаў у Польшчы ды прачытаў свае найцікавейшыя вершы. Пасля выступіла прафесар Галіна Тварановіч, якая, як паэтэса родам з Беларусі, пражываючая 11 гадоў у Польшчы, расказала пра сваё бачанне беларускай літаратуры. Трэцім выступіў Юрый Баена, які каратка накрэсліў вобраз сваёй творчай асобы ды прачытаў свае вершы, якія, так як і творы спадарства прафесараў, студэнты сустрэлі гарачымі, энтузіям

Доктар Зоя Мельнікава, праф. Ян Чыквін, Юрка Буйнюк і Юры Баена

стычнымі воплескамі захаплення. На канец выступіў і я і пару слоў сказаў пра сябе ды прачытаў вершы з двух сваіх зборнічкаў — „Субота ў Малінніках” (2005) ды „Самота дажджу” (2009). Студэнткі слухалі з вялікім зацікаўленнем, а пасля паступілі цікавыя пытанні. На канец маладыя беларускія прыгажуні абступілі нас, „белавежцаў”, просячы аб зборнікі з аўтаграфамі. Я проста губіўся ў натоўпе прыгожых беларускіх студэнтак, якія дзякавалі мне за сустрэчу. Падпісваючы зборнікі, я заўважыў, што ў іх прозвішчы падобныя, як у нас, на Беласточчыне, і гэта было тэмай для гутарак з брэцкімі прыгажунямі. Ахвотных дзяўчат да атрымання майго зборніка было так многа, што я нават раздаў зборнічкі, з якіх я чытаў вершы. Пасля сустрэчы са студэнткамі была свабодная гутарка з брэцкімі пісьменнікамі, з якімі мы абмяняліся зборнікамі ды ўсталявалі кантакты. Многія з іх маюць у сеціве свае сайты, блогі, вялікі вопыт, а перад усім добразычлівыя сардэчныя і шчырыя беларускія сэрцы. Буду прыемна ўспамінаць сустрэчу з палескім паэтам Анатолем Шушко, які на сустрэчу прыехаў проста з Пінска, з якім так шчыра пасябравалі ды ўвесь час размаўлялі на дыялекце, я — на падляшскім, а спадар Шушко — на палескім. Дагаварыўся я з ім як з родным дзядзькам. Я пажартаваў, што спадар Анатоль выводзіцца з пінскай шляхты — я спаслаўся на беларускую камедыю Вікенція Дуніна-Марцінкевіча „Пінская шляхта”. І ў той момант мы ўдвух засмяяліся, бо пачулі, што палешукі ды падляшукі — адзін народ. Вельмі прыемна буду ўспамінаць сустрэчу з таленавітым і шчырым беларускім паэтам Алесем Паплаўскім, які запрасіў мяне на свой блог — <http://www.poplavok-a.livejournal.com>. Прыемна ўспамінаю і вельмі дзякую сціпламу і таленавітаму брэцкаму паэту — а адно мастаку — Лявону Валасюку за зборнічак ягонай паэзіі „Познія сны”. Ён вельмі сардэчна паразмаўляў са мною. Дзякую таксама вядомаму беларускаму крытыку ды выкладчыку Брэцкага ўніверсітэта Мікалаю Мішчанчуку за цікавы зборнічак паэзіі „Струна надзеі”, які стылістычна нагадвае творчасць нашага Дзмітрыя Шатыловіча.

Пасля абеду ў буфэце ўніверсітэта падаліся мы на машыне са спадарствам Валянцінай (якая далучылася да нас у Брэсце) і Эдуардам Швайко ў Брэцкую крэпасць. Калі з’явіліся мы на

месцы, уразілі мяне вялікія вароты-зорка ў крэпасць ды магутная скульптура галавы салдата. Па крэпасці вадзіў нас спадар Эдуард Швайко, які калісьці студэнтам працаваў у Брэцкім музеі. Уразіла мяне тое, што хаця Брэсту ў гэтым годзе споўнілася 990 гадоў, то няма ў ім старой архітэктуры, толькі адна крэпасць, пабудаваная перад II сусветнай вайною. Яна — найстарэйшая будоўля ў горадзе. Загадку высветліла нам пані Валянціна Швайко. На гары, дзе размешчана крэпасць, быў стары горад Брэст, які ўзнік у X стагоддзі. Па загадзе Сталіна Брэцкая крэпасць на выпадак вайны мела затрымаць варожыя войскі. І так не сталася. Калі пачалася II сусветная вайна, немцы захапілі крэпасць і шмат беларускіх салдат прапала. У цэнтры Брэцкай крэпасці красуецца прыгожа адбудаваная царква св. Мікалая, якая была пабудавана ў 1870 годзе і знішчана ў час II сусветнай вайны. Царкву пачалі адбудоўваць у канцы 90-х гадоў XX стагоддзя — звонку поўнасьцю яна адноўлена, а ўсёраўне яшчэ не пакладзены фрэскі. Але літургіі служацца кожную нядзелю. У канцы мы наведлі музей старога горада Брэста, дзе цэнтр прыпамінае арэну, на якой распаложаны драўляныя буданы і, што дзіўнае, гэта аўтэнтчныя забудовы хат з X стагоддзя, а гэтаму ж дрэву каля тысячы гадоў! Пасля наведвалі мы тое, што археолагі змаглі зберагчы і паказаць нам, што Брэсту 990 гадоў.

У канцы паездкі была вячэра ў адным з найлепшых брэцкіх рэстаранаў „Стары горад”, куды запрасілі нас спадарства Валянціна і Эдуард Швайко з нагоды дня нараджэння спадара Эдуарда. У камерных умовах рэстарана, у якім нават пабываў вядомы расійскі спявак і музычны прадзюсар Валерый Меладзэ, завязалася сардэчная гутарка ды пачасціліся тосты за здароўе шаноўнага юбіляра. Пасля чакала нас зваротнае падарожжа. Стомленыя добрымі ўражаннямі ад паездкі ў Брэст, вярталіся ў Беласток. А я, ад імя маіх калег-„белавежцаў”, дзякую Культурнаму цэнтру Беларусі за магчымасць паездкі і сарганізаванне аўтарскай сустрэчы. Шчырае дзякуй выкладчыкам Брэцкага ўніверсітэта ды брэцкім пісьменнікам і студэнтам за вялікую, шчырую, душэўную і сардэчную гасціннасць ды добрую беларускую душу, якую мы сустрэлі ў Брэсце. Дзякуй вялікае!

Юрка БУЙНЮК

„Мастацтва супраць дыктатуры” ў Осла

З 29 кастрычніка па 5 лістапада ў нарвежскай сталіцы ў гарадской ратушы праходзіла выстава беларускіх мастакоў нонканфармістаў „Мастацтва супраць дыктатуры”. На выставе прадстаўлены 32 працы адзінаццаці беларускіх мастакоў, якія жывуць у Беларусі і ЗША: Алесь Марачкіна, Алесь Пушкіна, Алесь Шатэрніка, Ягора Батальёнка, Генадзя Драздова, Міколы Купавы, Юлі Шатэрнік, Юрыя Платонава, Янкі Рамановіча, Алены Тылькінай і Сяргея Ардэна.

На адкрыцці выставы ў будынку мэрыі горада Осла 29 кастрычніка прысутнічала каля 200 гасцей, выступілі вядомыя нарвежскія палітыкі, прадстаўнікі Ліберальнай і Сацыялістычнай партый Нарвегіі, беларускія мастакі і дысідэнты Алесь Шатэрнік, Алесь Пушкін, Алена Тылькіна і Павел Марозаў. Мерапрыемства асвятлялася нарвежскім тэлебачаннем і радыё. Выставу падтрымалі беларускія музыкі — на адкрыцці са сваім музычным шоў выступіла этна-джаз група „Акана-НХС”, якая мела вялікі поспех у публіцы.

Каардынатар выставы, лідар Кангрэса новай беларускай дыяспары Еўропы і ЗША Павел Марозаў адзначыў: „Выстава „Мастацтва супраць дыктатуры” рэалізуецца з лета 2008 года. Яна прэзентуе альтэрнатыўную Беларусь, краіну вольна думаючых, творчых людзей, змешчаных у кантэксте еўрапейскай культурнай традыцыі, сваёй творчасцю апануючых існым у Беларусі палітычным і сацыяльным рэаліям. Яна прыцягвае ўвагу да праблем свабоды культурнай дзейнасці і самавыяўлення, да правоў чалавека ў Беларусі. Бо немагчыма змяніць Беларусь, наблізіць яе да Еўропы толькі палітычнымі захадамі, але магчыма зрабіць гэта праз культуру, прышчапляючы культурныя каштоўнасці і практыкі нашаму грамадству. Сёння мы маем магутны культурны рух мастакоў, музыкаў, іншых творчых асоб, якія бачаць нашу краіну вольнай і еўрапейскай. І сваёй творчасцю яны даносяць гэты ідэі значна лепш чым шматлікія нашы палітыкі”.

За гэты час выстава паспела пабыць у парламенце Эстоніі, музеях і вядомых фундацыях Нью-Йорка і Вашынгтона, дзе прыцягвала ўвагу публікі да праблем беларускай культуры і сітуацыі ў Беларусі.

Ратуша Осла — сімвалічнае і значнае месца ў Нарвегіі, дзе ўручаецца Нобелеўская прэмія міру. 10 снежня дадзена прэмія менавіта тут будзе ўручана прэзідэнту ЗША Бараку Абама. А крыху раней адбудзецца яшчэ адна падзея, якая злучыць Беларусь і ЗША: выстава беларускіх мастакоў нонканфармістаў адкрыецца 23 лістапада ў Кангрэсе ЗША ў Вашынгтоне.

Выстава ў нарвежскім Осла арганізавана Кангрэсам новай беларускай дыяспары Еўропы і ЗША ў партнёрстве з Маладымі лібераламі Нарвегіі, Беларускаму музею Нью-Йорку, эстонскай арганізацыяй „Новы шлях для Беларусі”, Беларускаму моладзевым рухам Амерыкі і супольнасцю „Трэці шлях”.

www.belmuseum.org

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

з р к а

д л я д з я ц е й і м о л а д з і

За вашы вочы можна аддаць усё!

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

— Ну, яны ўжо такія цудоўныя, што не сказаць, — захапляецца мая суседка, — а найбольш ужо тая маленькая дзяўчыначка. Шустрая, як якая вавёрка.

— Ну, усе тут дзеткі скачуць на „шэсць”, — пагаджаюся з суседкай, — як сапраўдныя акцёркі. Зладжана, рытмічна, радасна. Глядзіш на іх і радуецца сэрца, мёдзік салодзенькі на душы.

Мы на вечарыне ў беластоцкім Цэнтры праваслаўнай культуры. Сёння, 6 лістапада г.г., беларускі вечар, якія арганізуе пан Міхал Аляксейчык, генеральны консул РБ у Беластоку.

— Што абазначае слова „скавыш”? — пытаем у Кацярыны Талоцкай. Нашы захапленні датычаць калектыву, які вядзе прыгожая і ветлівая пані Кацярына.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

царкоўны гурт?

— Не, наш калектыв працуе пры Цэнтры пазашкольных устаноў, а з Царквой мы цесна супрацоўнічаем.

— Уражваюць вашы касцюмы, яны такія зграбныя, яркія...

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Кацярына Талоцкая

— Касцюмы шые Лена Гукава, яна член Саюза мастакоў Беларусі. І спявае ў нашай „Суніцы” (старэйшы валькальна-танцавальны гурт — Г. К.).

— Колькі ўжо гадоў працуе „Скавыш”?

— „Скавыш” 11 гадоў. Пачаткі былі складаныя. Спачатку я вешала аб’явы на вуліцы. І дзеткі пачалі прыходзіць. Зараз у нас 90 асоб!

— Выдатна. Скажыце яшчэ як вам выступалася ў Беластоку?

— Так як прымаюць вашы гледачы — ніхто так не прымае! За вашы вочы і апладысменты можна аддаць усё!

Гутарыла Ганна КАНДРАЦЮК

Ларыса Геніюш

Год і яго род

Год стары дзяцей склікае,
Ён да ўсіх пытанні мае.

Сеў паважна ў крэсла:

— Што, вясна, прынесла?

— Я прынесла травы, кветкі,
Птушак у неба, рыбу ў сеткі.

— А я, лета, нясу хлеба,
Маю ягад, колькі трэба,
Ўсе зграбаю сенажаці.

Не сяджу ніколі ў хаце.

Людзям — збожжа, дрэву — плод,
Птушкам — гнёзды, пчолам — мёд.

— Я, татуля, твая восень,
Змалаціла ўсё калоссе.

Ў садзе яблыні паспелі,
Птушкі ў вырай паляцелі.

Я арэхаў назбірала,
Бульбу ў полі пакапала.

— Я, зіма, работу маю:
Дол абрусам засцілаю,

Я дні-ночы на хаду
Пражу белую праду.

Едзе сын, Новы год —
Вось і ўвесь дзядулеў род.

Канстанцін Ушынскі

Умей пачакаць

Жылі сабе брат і сястра, пеўнік ды курачка. Пабег пеўнік у сад і пачаў дзяўбаць зялёныя парэчкі. А курачка яму кажа: «Не еш, Петруськ! Пачакай, пакуль парэчкі паспеюць». Пеўнік не паслухаў, дзяўбаў ды дзяўбаў і надзяўбаўся так, што ледзьве дадому дацягнуўся. «Авохці, — крычыць пеўнік, — бяда мая! Баліць, сястрыца! Баліць!» Напаіла курачка пеўніка мятаю, прыклала гарчычнік — і прайшло.

Ачуняў пеўнік і пайшоў у поле: бегаў, скакаў, разагрэўся, упацеў і пабег да ручая піць халодную заду, а курачка яму крычыць: «Не пі, Петруськ, пачакай, пакуль астынеш».

Не паслухаў пеўнік, напіўся халоднае вады — тут стала яго біць ліхаманка, ледзьве дахаты курачка яго давала. Пабегла курачка па доктара, прапісаў доктар пеўніку горкія лекі, і доўга пралажаў пеўнік у ложку.

Ачуняў пеўнік да зімы і бачыць, што рака лядком пакрылася; захацелася пеўніку на каньках пакатацца, а курачка і кажа яму: «Вой, пачакай, Петруськ! Дай рацэ зусім замерзнуць, цяпер лёд яшчэ затонкі, патонеш». Не паслухаў пеўнік сястры: пакаціўся па лёдзе, лёд праламіўся, і пеўнік — боўць у ваду! Толькі яго і бачылі.

— „Скавыш” гэта дыялектнае слова, — чуем у адказ, — яно абазначае моцны ўраганні вецер з завываннем.

— Вы прадстаўляеце мастацкую школу? — пытаем у апякункі.

— Дык не, мы працуем пры Цэнтры пазашкольнай працы горада Мінска, наш назоў — „Кантакт”. У нас займаюцца дзеткі з 6 па 16 гадоў. Сёння прыехалі васьмігадовыя дзяўчынкі. Наш гурток чыста аматарскі. Мы прымаем усіх жадаючых, без экзаменаў. Дастаткова прыйсці і займацца танцам.

— Тады, колькі часу прысвячаеце рэпетыцыям?

— Мы займаемся два разы ў тыдні па дзве-тры гадзіны і акрамя гэтага ў нас кожны тыдзень канцэрты.

— Вы прывезлі прывітанне ад мітрапаліта Філарэта. Значыць, вы

Даўно не было такой прэм'еры

Доўгая чарга да ўвахода. Мноства людзей у чарзе да касы, шматлікія з квіткамі на прыстаўных крэслах. Ныстаха месцаў і пачатак запознены на 30 хвілін. Аднак чакаць было варта, а тыя, якія не памесціліся ў кінатэатры, будзь мець магчымасць яшчэ ў гэтым месяцы вярнуцца сюды і пабачыць вынік праекта „Podlasie makes me happy”.

У апошнюю пятніцу ў беластоцкім кінатэатры „Форум” адбылася незвычайная прэм'ера. Васем'ера лакальных кінарэжысёраў зрэалізавалі супольны праект „Госці, значыць, на ўсходнім бездарожжы”. Восем навел, якія складаюць адно. Малады мараканец едзе ў Амстэрдам. Падарозе пападае на Падляшша. Не ведае мовы, але трапляе ў вельмі розныя асяроддзі і сітуацыі. Хаця ў фільме Войцеха Каранкевіча мараканца нават атакуюць польскія экстрэмісты, то наогул у большасці месцаў прымаюць яго вельмі цёпла. Ён сам напэўна не падумаў бы, што будзе займацца альтэрнатыўным мастацтвам, будзе сведкам забойства, пагуляе на вясковым вяселлі ці па гарадоцкіх палях будзе вандраваць з труной. У пачатках працы над праектам таксама і большасць рэжысёраў дакладна не ведала, што канчаткова атрымаецца.

Падрыхтоўка да прэм'еры „Гасцей...” вялася даволі доўга. У лакальных СМІ паяўляліся размовы з ініцыятарамі праекта, якія грошы для рэалізацыі сваёй ідэі атрымалі ў конкурсе „Зубр разбуджае Падляшша”, а таксама справаздачы са здымачных пляцовак. Паяўляліся творцы і акцёры. Карты адкрываліся да моманту, калі ўрэшце поўнаццю з'явіўся фільм, упрыгожаны анімацыямі Себастыяна Лукашука. Усе часткі кінафільма спалучае асоба згаданага мараканца Ануара, але на строі паасобных навел зусім розныя. У адных ажно крычыць з экрана людскі ці грамадскі маралітэт, іншыя, як выдатны фільм групы Alco Dudes — непакоюць прастору і людзей. Пшэмак Млынчык, хаця прэзентаваў фільм пра пару маладых людзей, іранічна пракаментываў адсутнасць лётнішча ў Беластоку. Паяўляліся таксама падляшскія адметнасці. У гукавай стужцы фільма Пшэмак Млынчыка чуем музыку неіснуючага ўжо беларускага гурту „Гоман” з Гайнаўкі. У двух фільмах паяўляюцца гарадоцкія „Хутар” і „Ріма”. Аглядаем сучаснае вяселле, якое адбылося на беларускай вёсцы ды наведваем месцы, дзе праваслаўныя пытанні турбуюць старых і маладых. Шкада займацца апэнкамі паасобных навел, бо самі іх ацэніце. Галоўнае, што штодзённае жыццё Падляшша, лакальная культура, гасціннасць людзей ды абсурдныя ці проста цікавыя гісторыі паедуць у Польшчу ды ў свет. Фільм „Госці, значыць, на ўсходнім бездарожжы” мае шанс стаць адным з першых пунктаў гэтак званага знешняга прамоцы горада Беластока і ўвогуле Падляшша, якую ўладам неяк не даводзіцца пачаць.

Ілона КАРПЮК

Родам з Беластоцчыны

Выкладчык Клецкай беларускай гімназіі

Сяргей ЧЫГРЫН

Нядаўна пачаў я працу над кнігаю пра забытага беларускага кампазітара, харавога дырыжора, музычнага дзеяча, педагога, заслужанага работніка культуры Беларусі Антона Валынчыка (1896-1985). Пошукі слядоў Антона Валынчыка прывялі мяне ў Клецкую беларускую гімназію, дзе Валынчык выкладаў у 1920-х гадах спевы і кіраваў хорам. Сама Клецкая беларуская гімназія была арганізавана і пачала сваю працу ў 1923 годзе ў Нясвіжы. Напачатку былі адчынены 4 класы. Гімназія знаходзілася на Альбянскай вуліцы ў доме Дылеўскіх. Першымі настаўнікамі гімназіі былі Рыгор Якубёнак, Франц Шнаркевіч, Вячаслаў Арэнь, Ганна Малойла.

Але ў Нясвіжы гімназія праіснавала толькі адзін год. У 1924 годзе яна перабралася ў Клецк. Гімназія знаходзілася ў доме Паповічаў у канцы Нясвіжскай вуліцы. Было адчынена пяць класаў. Дырэктарам гімназіі быў Рыгор Якубёнак. І тыя настаўнікі, якія працавалі ў Нясвіжы, таксама пераехалі ў Клецк, акрамя Шнаркевіча, які падаўся ў Вільню.

У 1926 годзе Рыгору Якубёнку ўдалося наняць памяшканне на Татарскай вуліцы, куды і пераехала гімназія. У ёй пераважна вучылася сялянская моладзь з ваколіц Клецка, а таксама вучні з Нясвіжскага, Баранавіцкага, Лунінецкага і Слонімскага паветаў. Невялікую колькасць вучняў складалі дзеці святароў і дзякаў.

Аплата за вучобу ў гімназіі была невялікая, ды і то аплачвалася вучнямі не вельмі рэгулярна, бо вучылася там сялянская бедната. Таму дырэкцыя гімназіі мела вялікія матэрыяльныя клопаты, а настаўнікі-беларусы працавалі ахвярна, зарабляючы часам толькі па 50 злотых у месяц, а гэтых фінансаў хапала толькі на харчаванне і аплату за жыллё. Ахвярна працаваў і дырэктар гімназіі Рыгор Якубёнак. Ён выкладаў у старэйшых класах матэматыку, роднае слова і гімнастыку. Акрамя гэтага знаходзіў час на працу ў сталярцы, дзе сам асабіста рамантаваў вокны, дзверы, парты.

Адносіны паміж вучнямі і настаўні-

Аляксей Кішкель

раўднай кузняй беларускага нацыянальнага выхавання.

Сярод настаўнікаў Клецкай беларускай гімназіі быў і Аляксей Кішкель, які ў гімназіі выкладаў беларускую мову ў малодшых класах. Звестак пра Аляксея Кішкеля даволі мала. Тым не менш, ён заслужаў хоць невялікай, але шчырай згадкі. Бо гэта быў белару-

Аляксей Кішкель сярод вучняў 4-га класа Клецкай беларускай гімназіі, 1920-я гады

скі інтэлігент, педагог і проста чалавек, які ў 1920-х гадах стаяў на ніве адраджэння беларускай асветы. Сёлета спаўняецца 110 гадоў з дня яго нараджэння і 40 гадоў з дня ягонай смерці.

Аляксей Кішкель нарадзіўся ў 1889

у гімназіі выкладаць беларускую мову. Вучні і выкладчыкі вельмі паважалі свайго настаўніка і калегу. Праўда, у палітычных справах ён стараўся ўдзель не прымаць. Але ён актыўна арганізаванымі мерапрыемствамі, ладзіў у гімназіі розныя конкурсы, сустрэчы...

Пасля закрыцця Клецкай беларускай гімназіі Аляксей Кішкель прыехаў у вёску Карозічы Квасаўскай гміны на Гарадзеншчыну. Там прыдбаў сабе невялікую краму і гэтым зарабляў на жыццё. Потым пераехаў ў Гародню. Там адкрыў невялікую сталёўку.

Але прыватны бізнес хутка скончыўся, бо на Гарадзеншчыну і на Беластоцчыну прыйшла савецкая ўлада. Але і з яе прыходам Аляксей Кішкель не сядзеў без справы. Ён стаў працаваць настаўнікам роднай мовы і літаратуры ў Квасаўскай сярэдняй школе Гарадзенскага раёна.

У перыяд нямецкай акупацыі Аляксей Кішкель разам з жонкай і сястрой жыў на хутары ў свайго швагра Антона Гірды каля вёскі Каўпакі Капцёўскай гміны Гарадзенскага раёна. Паблізу тых мясцін жыў і Апанас Цыхун. Пры жыцці я ў яго неяк запытаўся, што ён ведае пра настаўнікаў Клецкай беларускай гімназіі. У пісьме ён трохі раскажаў пра Антона Валынчыка і Аляксея Кішкеля: „Паблізу вёскі Каўпакі некалі жыў і я. Амаль кожны дзень я сустракаўся з Аляксеем Васілевічам Кішкелем. Памятаю, як ён мне вечарамі раскажаў пра Клецкую беларускую гімназію. Успамінаў настаўнікаў, у тым ліку і Антона Валынчыка.

Асабліва цёпла ўспамінаў Кішкель дырэктара гімназіі Рыгора Якубёнка, які выкладаў матэматыку, родную мову і нават сталярскую справу...”

Пасля вайны з хутара Аляксей Кішкель пераехаў ў Гродна. Там купіў сабе невялікі дом, дзе жыў з жонкаю і сёстрамі. Працаваў інспектарам у Гродзенскім раённым аддзеле народнай адукацыі, але не доўга. Па ілжывым даносе яго вызвалілі па „неблаганадзейнасці” як былога настаўніка Клецкай беларускай гімназіі, гэта значыць, як нацыяналіста.

Доўгі час Аляксей Кішкель знаходзіўся пад наглядом КДБ. Але яму ўсё ж неяк удалося ўладкавацца настаўнікам у вячэрнюю школу пажарнай каманды ў Гродне. З гэтай пасады ён і пайшоў на мізэрную пенсію. Але і на пенсіі не сядзеў без справы. Актыўна працаваў на сваім агародзе, трымаў коз.

У апошнія гады свайго жыцця наш зямляк цяжка хварэў. Ён доўга ляжаў у ложку. „Я амаль кожны дзень наведваў яго. У маёй прысутнасці Аляксей Васілевіч Кішкель і памёр. Пахавалі яго на старых Занёманскіх могілках у Гародні”, — згадаў у адным з пісем Апанас Цыхун.

Клецкая беларуская гімназія

камі былі ў гімназіі вельмі шчырымі. Гэта была адна сям'я. Вучні добра разумелі ахвярную працу настаўнікаў. Клецкая беларуская гімназія тады была сап-

годзе ў вёсцы Гаркавічы Сакоўскага павета. Вучыўся ў Вільні. Калі ў Клецку адкрылася беларуская гімназія, Аляксей Кішкель прыехаў туды і стаў

Татарскім шляхам

Тэкст і фота
Аляксандра ВЯРБІЦКАГА

Даабедні аўтобус у Кузніцу з Бела-стока да Саколкі напоўнены бітком, а і далей астаецца яшчэ шмат паса-жыраў. Па такой лініі, дзе працуе пры-ватная канкурэнцыя, Пэкаэс панізіў цэны да мінімальных памераў, і лю-дзі па ёй могуць катацца не толькі па неабходных справах. З аўтобуса зла-жу ў Паплаўцах, дзе пры адгалінаван-ні ад міжнароднай шашы Беласток — Гродна асфальтоўкі ў напрамку Залес-ся, у засені акружаючых дрэў хаваец-ца школьны будынак. Будынак шко-лы салідны, драўляны і... сумны. На першы від падаецца, што дзетак там няма, не чуваць іх гоману, ды школь-ны пляц выглядае не надта вытаптан-ным. Аднак у гэтай філіі Гміннага комплексу школ у Кузніцы вучыцца яшчэ дваццаць шасцёра дзетак у двух аддзелах. А будынак разлічаны на многа большы адукацыйны размах.

Дзяцей у паплавецкай школе мала, бо мала ў наваколлі і больш узрослага, бацькоўскага народу. Насупраць шко-лы, зараз за шашой, стаяць дзве пустыя хаты. За імі пункт прыёму малака, які яшчэ прымае гэтую сыравіну па трады-цыйнай завяздзёнцы. Ёсць там і малая вясковая крама, але руху побач яе не відаць. Ды і далей, калі іду жвіроўкай у напрамку Кундзіна, таксама відаць пустыя хутары, якія яшчэ не так даўно кіпелі буйным сельскагаспадарчым жыццём у прыстойных жывёлаводчых будынках.

Вялікіх аблагаў не відаць, аднак на шматлікіх палетках стаяць яшчэ неў-зрыхленыя пожні. Відаць таксама па-леткі з вялікіх скібаў, адваленых з уз-дзірванелага ўжо пад аблагамі поля. Палеткі тут велікаватыя, не пад кон-скія сілы, а пад машынную апрацоў-ку. Некаторыя з палеткаў абгароджа-ны сеткай, мо для засцярогі ад зай-цоў... Старых лясоў не відаць, але на вярхах узгоркаў, на мокрых месцах і на ўзмежках растуць маладыя дрэ-вы, найчасцей бярэзіна. У Кундзіне, наўскос ад касцёла, велікаваты садок без слядоў асаблівай пра яго дбайнас-ці; мабыць, ягоны заснавальнік пакі-нуў яго ў спадчыну не надта руплі-вым нашчадкам. Адзін са старых па-надворкаў завалены зафальгаванымі кулямі з пашай, а стаячая за імі ста-дола, мабыць, пустуе. Новая тэхніка нясе з сабою свайго роду рэвалюцыю, якая разбурае старыя парадкі, трады-цыйны вясковы побыт...

Касцёл у Кундзіне пабудаваны на ўзгорку і да яго вядуць доўгія ўсход-кі. Высокія ўсходкі маюць касмічны сэнс, гэта своеасаблівая камунікацыя паміж Небам і зямлёй. Ідзя гэтая — усходкаў ад зямлі да неба з анёламі на ступеньках — выступае ў Бібліі (Быццё, 28, 12-17). У некаторых цы-вілізацыях гэта сімвал дарогі, па якой нябесныя істоты наведваюць зямлю, па якой трымаюць кантакт з людзь-мі. Першы, драўляны касцёл у Кун-дзіне быў пабудаваны ў 1562 годзе для караля Жыгімонта Аўгуста, мабыць, дзеля пастырскай паслугі для існую-чага ўжо там каралеўскага паляўні-чага двара. Цяперашні, каменны кас-цёл, быў пабудаваны ў 1856 годзе.

Мячэць у Багонніках

У канцы кастрычніка людзі, хто па старой традыцыі, а хто па новай, рых-туюцца да ўшанавання памерлых прод-каў. Адбываецца гэта не толькі на мо-гілках, але нават у месцах, дзе тыя продкі пакінулі па сабе верніцкія па-мяткі. Вось і па дарозе з Кун-дзіна ў Панятовічы побач пры-дарожнай драўлянай каплічкі спынілася легкавушка, а яе па-сажыры пакінулі перад капліч-кай кветкі. Прыдарожных кап-лічак, каменных, старых, без да-ты іх узвядзення — шмат. На адным з дагледжаных панадвор-каў зашклёная каплічка абгаро-джаная невялічкім цэментным плоцікам, пасярэдзіне загарадкі лавачка — месца для надзённай малітвы...

Перад Пуцілкамі два крыжы. Адзін са шліфаванага каменя з 1914 года, другі драўляны, яшчэ ста-рэйшы, зусім нізкі, відаць што шмат разоў адгніваў яму ніз і шмат разоў быў ён пераўкопваны; з захаваных рэштак даты можна меркаваць, што ён з XIX стагоддзя, але дакладная дата яго пас-вячэння ўжо нечытабельная.

У Пуцілках каля дваццаці панад-

Касцёл у Кундзіне

воркаў. Шмат хат яшчэ трымае на-сельнікаў, але кідаюцца ў вочы тры вялікія драўляныя хаты, дзе не відаць прысутнасці гаспадароў. Затое за ты-мі пакінутымі хатамі стаяць даволі буйныя для яшчэ не надта даўняга ча-су гаспадарчыя пабудовы. Мабыць, тыя гаспадаркі паслужылі трамплінам для адпраўкі маладога пакалення ад

цяжкаго земляробства ў больш выгад-ныя гарадскія кватэры. Пасярэдзіне вёскі велізарная абора, крыху далей вялікая прысядзібная заграда з выст-рыжанай травой і ветраком, махачым у рытме маятніка крыламі. Вят-

рак гэты штучны, дзеля аздобы агра-турыстычнага комплексу, стаіць ён у ненаветраным месцы, а ягоныя крылы — так мне падалося — мабыць, прыводзіць у рух электраматорчык...

Зараз за Пуцілкамі двухпавярховы мураваны будынак пачатковай школы ў Малявічах. Па школьным панадвор-ку відаць, што дзетак у школе мала — недастаткова, каб на тым жа пана-дворку вытаптаць больш травы чым пад сцежкай ад брамкі да ўваходных дзвя-рэй. У аддаленні ад школы дзве вёскі, адна распаложана ніжэй, другая вы-шэй; так яны і называюцца — Маля-вічы-Дольныя і Малявічы-Горныя. На ўзгорку каля Малявіч-Горных ветраец-ца стары ветравы млын, з якога абсы-паюцца ўжо абівачныя дошкі са пчыт-ком, так як ад асенняга дрэва абсыпа-ецца лістоўе і старое голле. Крыху ні-жэй ветрака, пры нядаўна пакрытай асфальтавым насцілам дарозе, крыж на цэментным пастаменце са шчырым ма-літоўным зваротам: „T. K. P. 1908 r od chorób od piorunów i ognia i gradów i nag-łej śmierci i od różnych kłóśń żeby Pan Bóg zachował”.

Перад Багоннікамі, мо з паўкіла-метра ад шашы, відаць мураваную мо-гілавую агароджу. На полі перад ёю нехта паліць сабраную з поля раслін-ную непатрэбшчыну. Перад самой вё-скай лацінскі крыж, каля першых хат дзве жанчыны прыбіраюць прысядзі-бныя агароды. Пытаю пра пабачаныя могілкі. Гэта мізар, на якім хаваюць адно мусульман, католікаў хаваюць толькі на каталіцкіх могілках.

У Багонніках свежанькі тратуар з чырвонага польбруку. Мужчына, што выйшаў да сваёй брамкі, паінфар-

маваў мяне, што паклалі яго сёлета, і асфальтоўку таксама зрабілі ў гэтым годзе. Унія дала грошы і зрабілі гэта, каб было зручней мячэць наведваць, — дадаў.

Пасярэдзіне Багоннік стары мізар, на якім не відаць ніводнай стэлы, адно табліца з шылдай, на якой пра той мізар нічога больш няма; невядома, ка-лі там адбываліся пахаванні, калі яны былі перанесены на новае месца, што за вёскай. Мячэць выглядае вельмі прыстойна, абабіта яна новымі дошка-мі, накрыта новай гонтай. Насупраць мячэці Дом пілігрыма, з якога, калі я ўжо пакідаў панадворак, паказаліся дзве жанчыны. Яны сталі ветліва зап-рашаць мяне наведваць і мячэць, і пі-лігрымскае прыстанішча. Паколькі ўжо блізіўся вечар, а наведванне гэтых двух аб’ектаў несумненна паглынула б каштоўны ў такую пару дня час, я ад-мовіўся. Скажу шчыра: не хацелася мне разбувацца, не хацелася мне забі-раць не толькі сабе, але і сімпатычным жанчынам час, наводзіць ім клопат.

Дом пілігрыма ў Багонніках не з’яўляецца начлежнай установай; ка-лі хто хоча ў Багонніках перанача-ваць, той можа пакарыстацца начлеж-нымі кватэрамі ў яго суседстве. У До-ме пілігрыма можна адпачыць, пера-

дыхнуць, выпіць чай. Адна з жанчын на дзяжурства прыязджае з Саколкі. Бо му-сульман у саміх Багонніках толькі чатыры сям’і, больш іх у Саколцы, Сухаволі, Бе-ластоку...

На пляцы перад Домам пі-лігрыма вялікі помнік-валун, пастаўлены ў 300-годдзе та-тарскага тут пасялення, якое адзначалася ў 1979 годзе. Па-добныя памятныя валуны бы-лі пастаўлены ў Крушынянах і ў цэнтральным парку Са-колкі. Аднак гэта толькі част-ка праўды, бо ў сапраўднасці мусуль-мане-татары з’явіліся на нашых зем-лях тры стагоддзі раней...

Каля 1390 года ўспыхнуў канфлікт паміж сярэднеазіяцкімі ханамі Тахта-мышам і Цімурам, які вядомы такса-ма пад мянушкай Тамерлана. Перамо-жаны Тахтамыш, які ў 1382 годзе быў спаліў Маскву і іншыя рускія гарады, ды ягоныя прыхільнікі падаліся ў 1395 годзе ў бежанства на захад, у Вялікае Княства Літоўскае, а гаспадар Вітаўт ахвотна іх прымаў; мяркуецца, што ў 1392-1430 гг. у ВКЛ пасялілася іх ка-ля пяцідзясяці тысяч, галоўным чынам у наваколлі гарадоў Вільні, Трокаў, На-вагрудка, Ліды, Гродна і Коўна, а сам Тахтамыш, да часу вяртання ў Арду, жыў нейкі час менавіта ў Лідзе. Двац-цацігадовы Тахтамышай сын Джалаль ад-Дзін прымаў удзел у Грунвальдскай бітве 1410 года, годам пазней стаў вялі-кім ханам Залатой Арды і ў наступным годзе быў забіты сваім братам Кары-мам...

Гаспадары ВКЛ ахвотна бралі но-вапасаенцаў на вайсковую службу, абдорвалі прывілеямі. Аднак у XVII стагоддзі на Рэч Паспалітую нахлы-нула шмат няшчасцяў, шмат войнаў, — шведскі „патоп”, маскоўскае на-шэсце, — у выніку якіх дзяржава збыднела і каралі ў такім крызісе вы-мушаны былі моцна абмежаваць вы-даткі з казны; татарскае войска пе-растала атрымліваць належную пла-ту. У час польска-турэцкай вайны ў 1672 годзе ўсе каронныя татарскія харугвы збунтаваліся і перайшлі на бок мусульманскіх туркаў, з польска-га боку асталіся адно татарскія харуг-вы з ВКЛ. Але пад но-

9 працяг

Татарскім шляхам

Крыж і ветрак каля Малявіч-Горных

вым панаваннем татарам таксама не было соладка і яны сталі тужыць за вяртаннем у Рэч Паспалітую. У 1679 годзе кароль Ян III Сабескі паабяцаў ім амністыю, вяртанне ўсіх ранейшых прывілеяў ды заміж пратэрмінаванай платы даць татарам зямлю ў наваколлі Гродна, Брэста і Кобрына... Татары, м.інш. ваяры ротмістраў Кенскага, Сялецкага і Аляеўскага, кампактна пасяліліся ва ўзаемна суседніх вёсках Драглі, Багоннікі і Малявічы-Горныя, іншыя пасяліліся ў Лужаных, Крушынінах, Белагорцах. Там пабудавалі яны мячэці, якія існуюць па сённяшні дзень.

На тэрыторыі цяперашняй Польшчы было яшчэ адно татарскае гняздо, ваякі ротмістраў Карыцкага, Шаблоўскага і Раманоўскага пасяліліся каля

Белай-Падляшскай. Яшчэ ў 1889 годзе тамашняя мусульманская абшчына ў Студзянцы налічвала 86 чалавек. Была там мячэць, якую адступаючыя ў жніўні 1915 года за Буг казакі спалілі. У пазнейшых гадах тая абшчына рассялася па краіне...

Праз Багоннікі праходзіць турыстычны г.зв. Вялікі татарскі шлях, які з Багоннік вядзе ў суседнія Баброўнікі. Тут ужо іншы насціл чым у толькі што пакінутых Багонніках, па гэтай дарожцы найлепш бы прабірацца ў гумавых ботах; мо ад таго балоцістага наваколля і пайшла назва Багоннікаў... Ды і Баброўнікі не так задбаны, як турыстычна цікавыя Ба-

гоннікі — сюды кароль Ян татараў не сяліў. Тут на вуліцы звычайныя стайны брук, і тратуараў тут таксама яшчэ ніхто не падумаў пракладаць. Мо найцікавейшая каля Баброўнік аўтобусная паветка — у ёй прыбіты драўляны крыжык; мо таму няма на яе сценах характэрных большасці аўтобусных паветак „залатых” думак.

У Драглях непрыкметны звонку правал актывізацыі вясковай моладзі. Цяпер гучна ў краіне пра ініцыятыву пабудовы па вёсках, пад будучы футбольшы чэмпіянат Еўропы, спартыўных пляцовак, г.зв. праект „Орлік”. У Драглях такое штось ужо было заведзена раней; мо ў Сакольскай гміне той праект быў названы „Саколікам”... Менавіта тут быў задуманы буйны вясковы грамадскі цэнтр. Сцены былога пункту прыёму малака разбудаваны з размахам і з намерам паяліць там вясковы клуб; працы над унутранай аддзелкай будынка ў раз-

гары. Але на яго задворках ужо распасціраецца правал ранейшай актывізацыі вясковай моладзі. На тэнісным корце тырчаць яшчэ слупкі для гульнявой сеткі, буйна аброслыя пуштазелям, а ад агараджальна-защепнага сеткі вісяць толькі шматкі. Не лепш выглядае і футбольная пляцоўка, дзе адны вароты трымаюць вертыкальную пазіцыю, а другія — гарызантальную; буйной травы, што расце пад абедзвюма брамкамі ніхто не непакоіць. Баскетбольны шчыток уперся дзюбай-абручом у зямлю. Пляцоўка для пляжнага валеябола яшчэ новенькая, яшчэ свежы пясок на ёй. Але мала пабудаваных нейкіх аб’ектаў і з пампезнасцю адлічыцца пра іх, добра было б падшукаць яшчэ і нейкую групу людзей, для якой іх адрашчэцца.

У Драглях крыжуюцца дзве дарогі. Вуліца, па якой дарога з Шышак у напрамку Сухініч, такая, як і вуліцы ў большасці нашых вёсак, з асфальтам і вымашчаным квадратнымі роўна-няроўнымі цэментнымі пліткамі тратуарам. Затое ж вуліца, па якой дарога ў турыстычныя Багоннікі і далейшыя Малявічы, паказушная — на ёй тратуары вымашчаны новым чырвоным польбрукам. Як жа ж магло быць інакш, калі Татарскі шлях з’яўляецца мясцовым козырам, які прыхапіў бітку з дзяржаўным тузом у амаль тры мільёны златаў; павятовы і гмінны каралі ўнеслі па амаль два мільёны...

Лёс беларускай мовы, як гэта ні дзіўна, яшчэ хвалюе частку насельніцтва Рэспублікі Беларусь. І гэта пры тым, што, здаецца, падстаў для такога хвалявання ўжо няма — у Беларусі практычна немагчыма сустрэць чалавека, што размаўляе на роднай мове. А калі такія арыгінал раптам дзе і з’яўляецца, то глядзяць на яго амаль як на прадстаўніка іншай, не да канца даследаванай, а таму цяжка зразумелай, планеты.

На шчасце тыя, хто дбае за больш шырокае выкарыстанне беларускай мовы, добра разумеюць, што менавіта яны знаходзяцца на сваёй зямлі, а значыць менавіта іх намаганнямі яна яшчэ завецца беларускай. Пэўна, з такіх меркаванняў зыходзілі тыя, хто распачаў кампанію „За беларускую мову!”.

Аўтарства ідэі належыць маладзёжнай дэмакратычнай незалежніцкай арганізацыі Малады фронт. Аб гэтым распавядаецца на сайце кампаніі, што месціцца ў інтэрнэце па адрасе <http://mofa.mfront.net>.

„За беларускую мову!» — кампанія пад такой назвай распачалі актывісты незарэгістраванага ў нашай краіне Маладога фронту, — гаворыцца на галоўнай старонцы сайта. — Асноўнай мэтай кампаніі з’яўляецца збор подпісаў, якія будуць накіраваны ў дзяржаўныя інстытуты з патрабаваннямі забеспячэння фактычнай роўнасці беларускай і рускай моў”.

Каб больш даведацца аб ідэі кампаніі, варта зазірнуць на старонку „Аб кампаніі”. Тут не абышлося без невялікага экскурсу ў гісторыю — гаворка аб падзеях верасня 1991 года, калі бел-чырвона-белы сцяг і Пагоня сталі дзяржаўнымі сімваламі Беларусі. Гэта натхняе актывістаў кампаніі на збор за пяць ме-

сяцаў не менш як 50 000 подпісаў, якія 21 лютага — у Міжнародны дзень роднай мовы — плануецца перадаць у парламент, урад, адміністрацыю прэзідэнта РБ і шэраг міністэрстваў.

Унізе на галоўнай старонцы змешчаны выказванні розных вядомых і не вельмі вядомых у Беларусі асоб, якія выказваюць заклапочанасць станам беларускай мовы. Выйсці да іншых рубрык знаходзяцца злева і зверху выйшчэння.

Распрацоўшчыкі сайта чамусьці выбралі для ягонага фону чорны колер. Падаецца, што гэта не зусім удалы выбар. На чорным фоне даволі цяжка чытаць вялікія тэксты. А іх на сайце змешчана нямала. Для таго, каб у гэтым упэўніцца, варта зазірнуць у рубрыку „Навіны кампаніі”, дзе месцяцца розныя артыкулы і нататкі.

Нягледзячы на некаторыя нязручнасці, сайт выкананы на неблагім якасным узроўні. Да прыкладу, калі клікнуць на рубрыку „Карысная інфармацыя”, то перад нашымі вачыма з’явіцца фота- і відэаінфармацыя аб кампаніі. На фотаздымках можна ўбачыць, як маладыя людзі падыходзяць да выпадковых прахожых і прапануюць ім паставіць свой подпіс за беларускую мову.

Арганізатары кампаніі заклікаюць кожнага, хто неабыйкавы да лёсу беларускай мовы, прыняць удзел у акцыі. На старонцы „Як паўдзельнічаць” распавядаецца пра розныя шляхі далучэння да кампаніі. Гэта — пакінуць свой подпіс; сабраць подпісы ў сяброў, сваякоў; сабраць сяброў; стварыць гурток, які будзе збіраць подпісы; сабраць подпісы на вуліцах у незнаёмых людзей; пакінуць свой подпіс на адмысловых бланках у сядзібе Беларускага народнага фронту ў Мінску.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Беларусь, беларусы...

Далей па новай формуле

У нядзелю завяршыўся 18-ы футбольны чэмпіянат краіны. Апошні тур прынёс наступныя вынікі: „Дынама” (Брэст) — „Нафтан” (Наваполацк) — 2:0, „Граніт” (Мікашэвічы) — „Шахцёр” (Салігорск) — 2:1, ФК „Віцебск” — МТЗ РПА (Мінск) — 1:1, „Нёман” (Гродна) — „Тарпеда” (Жодзіна) — 1:0, БАТЭ (Барысаў) — „Гомель” — 3:0, „Дынама” (Мінск) — „Днепр” (Магілёў) — 5:2, „Смаргоні” — ФК „Мінск” — 1:3. Такім чынам былі развязаны апошнія пытанні. Цікава, што ўсе прэтэндэнты на бронзу прайгралі заключныя матчы. У выніку трэцяе месца дасталася магілёўскаму „Дняпру”. А вось вышэйшую лігу разам са „Смаргонямі” і „Гранітам” пакідае „Гомель”. Атрымліваецца, што цэлая вобласць у наступным сезоне не будзе прадстаўлена ў мацнейшым дывізіёне краіны, што выглядае недарэчна. Фармат наступнага чэмпіянату, дарэчы, пакуль не вызначаны — ні то ў тры кругі будуць гуляць, ні то ў два этапы з падзелам. Дакладна вядома толькі, што вышэйшую лігу складуць 14 калектываў (адзіную вакансію запоўніць бабруйска „Белшына”, каманда з традыцыямі, якую цяжка назваць навічком).

Але пакуль звернемся да вынікаў мінулага першынства. Выніковая табліца ў ачковым эквіваленте выглядае наступным чынам: 1) БАТЭ — 62; 2) „Дынама” Мінск — 50; 3) „Днепр” — 40; 4) „Нафтан” — 38; 5) „Дынама” Брэст — 38; 6) „Шахцёр” — 38; 7) „Нёман” — 37; 8) „Тарпеда” — 37; 9) ФК „Мінск” — 36; 10) ФК „Віцебск” — 32; 11) МТЗ РПА — 30; 12) „Гомель” — 29; 13) „Граніт” — 25; 14) „Смаргоні” — 15.

Чэмпіён БАТЭ фінішаваў на мажорнай ноте, не пашкадаваўшы гомельцаў. Сталічнае „Дынама” па праве ўзяло серабро. Пасля змены рулявога, каманду нібы падмянілі, яна прыйшла да другога месца шпаркім крокам. Сутнасць напэўна ў тым, што серб Славалюб Муслін паспеў паставіць гульню,

а прыйшоўшы да кіравання Сяргей Гурэнка здолеў „дастукацца” да сэрцаў нядаўніх партнёраў па камандзе. Прыемна, што ў апошнім туры дынамаўцы згулялі прафесійна і чэсна. Бадай што і трэцяе месца магілёўцаў выглядае заслужаным — каманда ў цэлым дэманстравала добра пастаўленую змястоўную гульню. „Шахцёр” стаў расчараваннем чэмпіянату, нават перажыўшы змену галоўнага трэнера, ён так і не здолеў прыдаць стабільнасці. Парадаксальным клубам паказала сябе „Тарпеда” — жодзінцы доўгі час выступалі толькі на чужых палях, чакаючы сканчэння рамонтна свайго стадыёна і штampуючы вікторыі. А калі надыхла пара гуляць дома, пачалі раздаваць ачкі направа і налева. То ў жар, то ў холад кідала брэсцкіх і гродзенскіх футбалістаў. Абедзве заходнебеларускія каманды былі блізкія і да вылету з эліты і да бронзавых узнагарод. Але, напэўна, не заслужылі ні таго, ні іншага. Нёманцы да слова забівалі да непрыстойнасці мала — толькі 23 галы ў 26 паядынках. „Гомель” сваім парадкам падвяла найбольш здзіравая абарона — 47 прапушчаных галоў. Парадаксальна, але ў шэрагах гульцоў з берагоў Сожа выступаў лепшы бамбардёр першынства — бразільскі легіянер Майкон забіў 15 галоў. Увогуле для чэмпіянату Беларусі — гэта досыць нізкі паказчык. Другім стаў прадстаўнік БАТЭ Сяргей Крывец, які збавіў абароты на другой палове дыстанцыі — усяго на яго рахунку 14 мячоў. Гэты выхаванец гродзенскага футбола стаў лепшым па сістэме гол плюс пас. А самым „сухім” галкіперам намінаваны жодзінец Уладзімір Бушма — у яго актыве серыя з 639 хвілін без прапушчаных галоў. У цэлым жа чэмпіянат выйшаў неадназначным. З аднаго боку ўпала сярэдняя выніковасць, з іншага амаль на тысячу вырасла сярэдняя наведвальнасць матчаў. Будзем чакаць 2010 года.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Чаромхаўская асвета і адукацыя (1)

Публічная гімназія

На тэрыторыі Чаромхаўскай гміны працуюць тры асветна-адукацыйныя ўстановы: Публічная гімназія, Падставовая школа і Дзіцячы садок.

У навучальным 2008/2009 годзе ў гімназіі ў пяці аддзелах вучылася 115 вучняў і працавала 13 настаўнікаў: сем атэставаных, пяць назначаных і адзін кантрактны. Кола настаўнікаў інспіравала вучняў да дзеянняў як на форуме школы, так і па-за школай. Настаўнікі дапамагалі вучням у падрыхтоўцы да конкурсаў, спаборніцтваў і турніраў, у выніку чаго падапечныя дырэктар Іаанны Гнатоўскай удзельнічалі і займалі прызавыя месцы ў наступных мерапрыемствах:

- Ваяводскі конкурс польскай мовы — вучаніца трэцяга класа Зузанна Ульяноўская атрымала званне фіналісткі;
- Агульнапольскі гістарычны конкурс „Лёс салдата і гісторыя польскага вайска” — трох вучняў трапіла ў фінал;
- Ваяводская паланістычная гімназіяда — вучаніца ІІІ класа заваявала пятае месца ў ваяводстве.

Вучняў да згаданых конкурсаў рыхтавала Ірэна Шатыловіч і ў знак прызнання атрымала падзяку ад падляшскага куратара асветы.

Вучань ІІІ класа стаў лаўрэатам агульнапольскага конкурсу па геаграфіі (у маштабе краіны), а дырэктар Іаанна Гнатоўская атрымала ганаровую граматы за падрыхтоўку вучня да конкурсу. Апрача таго гімназісты ўдзельнічалі ў конкурсах Біблейскіх ведаў (трапілі ў фінал), Рэлігійнай паэзіі (дзве вучаніцы сталі лаўрэаткамі), Агульнапольскім конкурсе чытання тэкстаў на старажытнацаркоўнаславянскай мове (ІІ месца вучаніцы ІІ класа на цэнтральным аглядзе), Матэматычным конкурсе „Кенгуру-2009” (у маштабе краіны вучань ІІ класа атрымаў узнагароду), у ІІІ Агульнапольскім конкурсе экалагічных ведаў „Біяразнароднасць і формы аховы прыроды ў Польшчы” (трох вучняў на ваяводскіх спаборніцтвах атрымалі адзнакі), у Турніры ведаў аб бяспечнасці ў дарожным руху (каманда гімназіі заваявала першае месца ў павеце і ўдзельнічала ў фінале).

Дзякуючы выдатнай дапамозе настаўніцы па фізкультуры Ірэны Пашкоўскай яе падапечныя ў мінулым навучальным годзе дасягнулі значных поспехаў у спорце на павятовым і ваяводскім узроўнях. Тычыцца гэта такіх відаў спорту як футбол, валейбол, баскетбол, настольны тэніс, футбол для дзяўчат у закрытым памяшканні, індывідуальны (і эстафетны) бег па перасечанай мясцовасці.

Але не адзіныя гэта поспехі чаромхаўскіх гімназістаў. Вучні актыўна ўдзельнічалі ў пазаўрочных занятках у рамках праграмы „Школа мараў”, якой фінансавую падтрымку аказвае мясцовая гміна. Настаўнікі як гісторыі, польскай і англійскай моў, так і матэматычна-прыродазнаўчых прадметаў давалі грамадскія кансультацыі вучням трэціх класаў у рамках г.зв. „сылябусаў”, што паўплывала на значныя поспехі на экзаменах, у якіх удзельнічала 39 вучняў. Сярэдні вынік па гуманістычнай частцы склаў 32,4 бала і быў вышэйшы на 1,2 бала ад ваяводскага выніку і на 0,7 бала ў маштабе краіны. У матэматычна-прыродазнаўчай частцы сярэдні вынік склаў 27,6 бала і быў вышэйшы на 1,1 бала ад ваяводскага і 1,6 бала ад выніку ў маштабе краіны.

Аналіз вынікаў экзаменаў у красавіку 2009 года дазваляе канстатаваць, што ўзровень ведаў паводле дзевяці-бальнай шкалы ацэнак вышэйназваных

прадметаў ставіць гімназію ў 6-м разрадзе вышэй сярэдняга выніку школ у маштабе краіны. Тычыцца гэта і англійскай мовы: чаромхаўскі вынік — 30,1 бала, прычым у ваяводстве — 31 бал і ў маштабе краіны — 30,5 бала.

Гімназія арганізавала шмат культурных мерапрыемстваў: Вечар калядак, Дзень дзіцяці і спорту, экскурсія ў Беластоцкі драмтэатр на спектакль „Баллядына”, у Варшаву ў рамках папулярна-навуковай і медыйнай адукацыі ці краязнаўчы паход у Герлож — Кентшын — Ольштын. Чаромхаўскія гімназісты ўдзельнічалі ў эстафеце „Кветачны бег” вакол дзяржаўнай мяжы з нагоды 30-й гадавіны першай пільгрымкі папы рымскага Яна Паўла ІІ у Айчыну, акцыі „Прыбіранне свету” і зборы адкідаў другаснай сыравіны ды іншых акцыях. Рэалізавалі выхаваўча-прафілактычныя праграмы: „Клепч, малы ці вялікі, нічога добрага не прадказвае”, „Будзь у форме”. Арганізавалі святочныя вечарыны з нагоды 90-й гадавіны атрымання незалежнасці, упадку камунізму ці ўхвалення Канстытуцыі 3 Мая.

Абагульняючы вышэйсказанае можна спадзявацца, што і ў гэтым навучальным годзе як вынікі навучання, так і актыўнасць на пазаўрочных занятках не будуць горшымі, чым у мінулым годзе. Таго жадаем амбітным педагогам і гімназістам.

Уладзімір СІДАРУК

Памятны валун

Турысты, якія любяць час ад часу наведаць Белавежу, вокангненна вылаўліваюць усе тут змены. Апошнім часам новым аб'ектам, які павяіўся ў белавежскім краявідзе, з'яўляецца валун, што знаходзіцца побач галоўнай алеі на тэрыторыі Палацавага парку, якая пралягае каля комплексу будынкаў дырэкцыі Белавежскага нацыянальнага парку, прыродазнаўчага музея, рэстарана і пакояў для гасцей. Валун быў устаноўлены з нагоды міжнароднай навуковай канферэнцыі „Спадчына абавязвае — 600 гадоў аховы Белавежскай пушчы”, якая адбылася ў Белавежы ў днях 11-12 верасня 2009 года.

На гранітным валуне вагою ў 4 тоны на цэнтральным месцы выгравіраваны вось такі надпіс на польскай мове: „Спрадвечная Пушча, трывай вечна ў сваёй магутнасці і красе і вучы нас, як любіць родную прыроду”. Ніжэй, з левага боку, змяшчаецца інфармацыя:

„Удзельнікі канферэнцыі 600 гадоў аховы Белавежскай пушчы”, а з правага боку пададзены час і месца канферэнцыі. Над надпісам размешчаны графічныя сімвалы Міністэрства асяроддзя і Белавежскага нацыянальнага парку.

Урачыстае адкрыццё валуна адбылося 12 верасня 2009 года, папоўдні, на заканчэнне канферэнцыі. Стужку перарэзаў міністр асяроддзя праф. Мацей Навіцкі.

Пётр БАЙКО

Беласток Хібы ў гарадской камунікацыі

Па беластоцкіх вуліцах ездзяць сотні аўтобусаў Беластоцкай гарадской камунікацыі (БГК). Адны з іх маюць выразныя надпісы нумароў лініі і да таго падсветленыя, каб здалёк было іх відаць. Усё для выгады карыстальнікаў. Вядома, сярод іх ёсць асобы, якія лепш і горш бачаць. Большы клопат з бачаннем зараз, калі пахмурныя ды кароткія дні, а ўжо найгорш імглістымі вечарамі і ноччу. Мала зараз нумароў у аўтобусах чорных на белым фоне, а ўсё больш жоўтых на чорным.

Я маю прытулены ды слабы зрок дык тыя жоўтыя надпісы ліній цяжка мне разабраць. Намагаюся ўбачыць нумар спераду, а не ўспееу — дык зза-

ду, а тут ён куды горш бачны, бо замазаны балотам ды запылены. Не раз прапусціў я „свой” аўтобус. Баюся ўваходзіць усярэдзіну, бо ўжо ехаў не туды куды трэба. Аказваецца, дрэнна згледзеў нумар.

А вось і іншае здарэнне. 19 кастрычніка г.г. а 14.21 гадзіне сеў я ў аўтобус лініі „13”. Гляджу, а ўсярэдзіне надпіс — „9”. Збіраюся хутчэй да дзвярэй, каб высесці. Але тут адна пасажырка пайшла наперад і пераставіла надпіс на „13”. Вадзіцель гэтага не зрабіў. Мо забыў? Што за нядбайнасць!

А яшчэ. БГК ужо доўгі час не рамантуе пачакальны-дашка на апошнім прыпынку „13” у канцы вул. 27 Ліпеня. Хуліганны пабілі тры шыбы і зруйнавалі лавачку. Мала таго: яшчэ разбілі дашок і ў ім дзіркі. Не схаваешся пад ім у дождж!

(яц)

Адгаданка

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — армянскую пагаворку.

- месца зімавання пералётных птушак = 23 _ 28 _ 30 _ 31 _ 32 _;
- валынка = 9 _ 10 _ 12 _ 11 _;
- сястра Рахілі, жонка біблейскага Якава = 4 _ 17 _ 5 _;
- адмова ад удзелу ў картачным розыгрышы = 29 _ 19 _ 3 _;

5. з яе слова не выкінеш = 18 _ 8 _ 20 _ 16 _ 24 _;

6. жылыя і гаспадарчыя пабудовы разам з садам і агародам = 36 _ 37 _ 33 _ 34 _ 35 _ 7 _ 6 _;

7. балотная птушка з вялікай дзюбай і доўгай шыяй (*Ardea*) = 15 _ 14 _ 13 _ 21 _ 22 _;

8. абломак разбітага посуду = 25 _ 26 _ 27 _ 2 _ 1 _.

(ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу

1	2	3	4	5		6	7	8	9	10	
				11	12	13	14	15	16	17	
18	19	20	21	22		23	24	25	26	27	28
			29	30	31	32	33	34	35	36	37

месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 41 нумара
Пакос, палын, вянец, вол, дэпо, гадзіна, востраў, харчэўня, дзік, пор-

шань.

Рашэнне: Словы не напоўняць страўніка.

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Лукашу Пацвічу і Аляксандру Дабчынскаму** з Беластока.

Нiва PL ISSN 0546-1960
тыднёвік беларусаў у Польшчы NR INDEKSU 366714

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Нiва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl
Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандраціюк-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандраціюк-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч, Міхась Сцепанюк.
Канцэлярыя: Галіна Рамашка.
Друкарня: „Orthdruk”, Бiałystok.
Тэкстów не замówionych редакція не зwraca.

Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata krajowa
Termin przyjmowania wpłat do 5-go dnia każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie województwa podlaskiego oraz oddziały „RUCH” i „KOLPORTER” na terenie całego kraju. Cena prenumeraty kwartalnej — 32,5 zł., półrocznej — 65 zł., rocznej — 130,5 zł.

Prenumerata z wysyłką za granicę
Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa; telefony: +48(0)22 53-28-823 — prenumerata płatna w walucie obcej, 0-2253-28-816, 53-28-819; — prenumerata płatna w PLN; nr faxu: 0-2253-28-734

Prenumerata w redakcji
Planowana ilość numerów „Niwy” w 2010 roku — 52.

Pocztą zwykłą: Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 4,2 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za

granicę — kraje europejskie — 6,50 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,70 zł.

Pocztą lotniczą: Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,50 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,90 zł., — Ameryka Południowa — 8,30 zł., — Australia i Oceania — 10,50 zł.

Wpłaty przyjmują:
Rada Programowa Tygodnika „Niwa”,
BANK PEKAO S.A. O/Białystok
38 1240 5211 1111 0000 4929 0945

Nakład: 1 200 egz.

Тэкст і фота Ганны КАНДРАЦЮК

З мастацкага пленэру ў Старым Ляўкове вярнулася я з партрэтама пад пахай. Пётр Гаган умее злавіць рысы характару мадэлі, як сам прызнаецца, тры пакаленні назад. Гляджу і не магу наглядзецца на яго свой партрэт у капелюшы, на якім выглядаю як з каляровага часопіса, значыць, на дваццаць гадоў з лішнім маладзей. Хоць не — больш за ўсё захапляе мяне інтуіцыя мастака. Ён дадумаўся, каб прывесці мяне нос маёй загінутай у час вайны бабулі Тані. Сам партрэт быў намаляваны цягам гадзіны, быццам спрацавала творчая энергія, якую ў будынак старой школы ўсялілі мастакі. Іх працы ўжо на першы погляд захапілі разнавіднасцю, колькасцю і асабліва колерам.

— Так смела з колерамі толькі восенню бывае, — Вольга Марчук з Бярэсця скажа словы-ключы да нашай сустрэчы ў Ляўкове.

Сапраўды, нельга абыякава прайсці ля кветак-карцін Альжбеты Гжыбэк з Беластока, у якіх адчуваецца фізічная поўня колеру, восенская аксамітнасць, спеласць. Інакш чым у Казімежа Юргелянца, які ляўкоўскі краявід насыціў эмоцыямі і оргіяй колераў. Марыя Крашэўская пайшла ў бок памяці. Яна намалявала драўляныя хаты, як паказала-

Віктар Кабац і яго Апалены Анёл

ся, з уяўлення, бо тыя хаткі, якія на карцінах пані Крашэўскай, не існуюць ужо ў Старым Ляўкове. Іх замянілі мураванкі і блёкі, як тыя, што бачацца з акон святліцы.

— Мяне найбольш уразілі мясцовыя людзі, — кажа Вольга Марчук, родам з Арэхаўчых Шклова. — У вас, як і ў нас, усе з усімі вітаюцца.

Ад людзей пані Вольга атрымала букеты вяргінь і хрызантэмаў.

— Грэх было б іх не маляваць, — захапляецца нашымі кветкамі мастачка, якая стварае бацік. Апрача людзей, кветак падабаецца ёй наш светлы лес.

Едучы ў Ляўкова, я думала пра дрэвы, пра дубы з душой Віктара Кабаца. На месцы пабачыла бярозы Пятра Гагана:

— Чаму бразы? Пра бярозу ў нас гавораць з пэўнай дыстанцыяй (сыр нэ закуска, бэроза нэ дэрэво!).

— Бяроза... — падумаў Пятро Гаган, — яна такая нашая!

Бярозкі Пятра Гагана быццам падпаленыя золатам. Яны быццам дрыжаць пад сінім нараўчанскім небам. Быццам у прадчуванні надыходзячай зімы. Тым больш, што ўтары бы-

Так смела толькі восенню бывае!

Стаяць злева: Пётр Гаган, Анджэй Анхімовіч, Вольга Марчук, Марк Хомчык, Анна Юргелянец, Віктар Кабац, сядзяць злева: Валеры Марчук, Казімеж Юргелянец

лі пастаўлены касмічныя карціны Марка Хомчыка. Адна з іх з прыгожа-фатальнай Зоркай Х., сіла гэтай карціны доўга трымае ў палоне, збівае з рытму.

Іншую прастору і тэхніку паказаў Валеры Марчук з Бярэсця. Яго кераміка напамінае заадно цацку і татэм. Каты, слімакі, жабы, пазначаны ўзорамі падобнымі на руны. У глыбіню часу заклікаюць таксама „спешныя людзі“ беластоцкага мастака Аляксандра Гжыбка. Разнавіднасць і сэнс творчага плёну мастацкага пленэру ў Старым Ляўкове выдатна аб'ядноўвае (і ахоўвае) Апалены Анёл. Яго аўтар — Віктар Кабац, куратар і душа пленэру. Анёл зроблены з драўніны, якую знайшоў мастак сярод кучы галін, прызначаных на апал.

— Трэба мець адвагу, каб паставіць такога анёла ў доме, — гэта словы, якія ціснуча мяне на вусны.

— Гэта не мусіць дзесьці стаяць, дзесьці быць, — кажа мастак, — тут важны характар творчай працы. Іншы творчы характар працы. А чаму агонь? Агонь трымае пры жыцці чалавека, ён стварае настрой, які злучае людзей.

Ляўкоўскі сёмы мастацкі пленэр, які праходзіў з 1 па 10 кастрычніка г.г., завершыцца вернісажам у галерэі Тамары Саланевіч у апош-

нюю суботу лістапада.

— Пры тым усім трэба сказаць адно, — адзначае Віктар Кабац, — такі пленэр многа каштуе. Тое што фінансуе яго Нараўчанская гміна,

Вольга Марчук

сведчыць пра тое, што мы развіваемся ў ментальным сэнсе. Мясцовым людзям прыемна, калі прыедзе які неменці француз і пытае пра іх галерэю. Такой галерэі, дарэчы, няма больш у нашых гмінах. Яе цэннасць у тым, што наш свет паказаны рукой і сэрцам мастака.

Бярозы Пятра Гагана

14.11 – 20.11

(22.03. — 20.04.) Будзеш добрым кампаньёнам, кожны расакрэціць перад табою свае тайны. Грошай незашмат, але агульна фартуна на тваім баку. 17-21.11 будзеш выбуховы і нахабны. Цяжка будзе з кампрамісам у пары.

(21.04. — 21.05.) Лепш пойдзе табе ў фінансах; маеш шанц зрэалізаваць нейкую сваю дарагую задуму. У пары не зробіш нічога такога, каб апынуцца па двух баках барыкады. Знаёмыя пакажуць таку адвагу і фантазію, што будзеш ашарашаны. Хвароб не выдумлай, але ўслухоўвайся ў свой арганізм.

(22.05. — 22.06.) Ахвотна будзеш сустракацца, спалучыш прыемнае з карысным. У тваім жыцці госцем будзе найгожае пачуццё, але мусіш упарадкаваць былое. Калі ты ў пастаяннай пары, будзеш мець больш часу для блізкай асобы. Пазбягай фінансавай дапамогі ад выпадковых людзей.

(23.06. — 23.07.) Да 16.11. зможаш адбіць свае фінансавыя страты; удадзецца пачатыя інтарэсы. Зайграй у латарэю — можаш шмат выйграць. А пасля падтрымаць таго, каму гэта вельмі патрэбна. Можаш знайсці добры занятак.

(24.07. — 23.08.) Да 17.11. многа ў цябе адвагі, сілы волі, энергіі, ідэальна справішся ў фінансавых справах. Знойдзеш час на свае жарсці і гульні. Ды не гуляй у кошку і мышку з асобай, якая табе падабаецца (можа цябе зразумець наадварот). Будзеш уплывовы і шмат хто заявіцца да цябе па падтрымку і рэкамендацыю.

(24.08. — 23.09.) Мусіш заняцца фінансамі, бо пераканашся, што без грошай няма свабоды. Схочаш мець новую крыніцу прыбытку, але пакуль трэба будзе жыць ашчаднаей (хоць нябедна). Варта выбрацца ў падарожжа, пабываць з сябрамі.

(24.09. — 23.10.) Асцерагайся зайздрасці і не дазволь апынуцца пад абцасам каханай асобы. Добра ўдадзецца ўсе працы звязаныя з розумам. 17-21.11. Венера будзе ў квадратуры да Марса: выпадкова можаш трапіць у сур'ёзную кабалу; не дазволь, каб эмоцыі ўзялі верх!

(24.10. — 22.11.) Вельмі карысны час для прафесійных спраў — другая і трэцяя дэкада лістапада. Умеласць лагоджання канфліктаў прыдае табе давер людзей. Не дзейнічай без роздуму, вучыся на старых памылках; тваё жыццё можа рашуча змяніцца, а змены могуць цябе перарасці (такі лад зорак трапляецца раз на больш за дзесятак гадоў!). Дзякуючы ўпартасці дасягнеш мэты. Дбай аб сэрца.

(23.11. — 22.12.) Будзеш у фантастычным настроі. Пачуццё гумару, шчасце да людзей. Хораша і ў каханні і ў інтарэсах. Аформіш кожную справу, знойдзеш выхад з цяжкіх сітуацый. Можа быць завіруха з-за тых, каму лішне давяраеш або адкаго ты залежны.

(23.12. — 20.01.) Выйдзеш з кожнай сітуацыі, знойдзеш паспяховае рашэнне, пазнаёмішся з кімсьці, з кім адразу наладзіцца сяброўства. Ды да 18.11. дарога насуперак лёсу можа кончыцца кепска. Час пералому, дык будзеш раз абараняцца перад новым, іншы раз — хацець у сваім жыцці штосьці змяніць.

(21.01. — 19.02.) Можаш брацца за адважныя прыёмы. З перашкодамі справішся. Хтосьці можа пляткаваць на цябе, з-за чаго будзеш мець шмат нерваў і неспрапаных ночы (да 23.11.). Магчымая бура ў пары.

(20.02. — 21.03.) Шмат падзейнічаеш, але нямнога зробіш ды і вялікім коштам. 14-18.11. развешуцца твае сумненні; даведаешся пра штосьці, што памяняе твой настрой. Слухай парад знаёмых.

Агата АРЛЯНСКАЯ